

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут новітніх освітніх технологій
Кафедра психології та соціальної роботи

ГРИЦУЛЯК Андріана Ігорівна

**Ціннісні пріоритети сучасної української молоді в контексті військових
конфліктів**

спеціальність: 053 – Психологія
освітньо-професійна програма – Психологія

Магістерська робота

Виконала студентка групи ПСмз-21
А. І. Грицуляк

Науковий керівник:
к. пс. н., О. А. Притула

ТЕРНОПІЛЬ - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ПРІОРИТЕТІВ МОЛОДІ	7
1.1. Поняття цінностей та їх функції у психології.....	7
1.2. Структура ціннісних пріоритетів та підходи до їх дослідження.....	13
1.3. Ціннісні пріоритети в умовах соціальних криз і військових конфліктів...18	
Висновки розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ПРІОРИТЕТІВ МОЛОДІ	25
2.1. Організація та методологія дослідження.....	25
2.2. Вибір діагностичних методик для дослідження ціннісних пріоритетів....28	
2.3. Узагальнення результатів та аналіз тенденцій.....	31
Висновки до розділу 2.....	37
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДТРИМКИ ТА РОЗВИТКУ ЦІННІСНИХ ПРІОРИТЕТІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ	39
3.1. Психолого-педагогічні умови формування здорових ціннісних орієнтацій молоді в умовах соціальної нестабільності.....	39
3.2. Розробка та впровадження програми розвитку ціннісних пріоритетів молоді в умовах військових конфліктів.....	44

Висновки до розділу 3.....	52
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57
ДОДАТКИ.....	6

3

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена глибокими соціальними та психологічними змінами, які переживає українське суспільство в умовах повномасштабної війни. Військовий конфлікт суттєво впливає на життєві стратегії молоді, трансформує її ціннісні орієнтації, посилює потребу в безпеці, соціальній підтримці та патріотичній самосвідомості. Водночас саме молоде покоління є ключовим ресурсом відновлення держави, формування громадянської активності та психологічної стійкості суспільства. Тому вивчення ціннісних пріоритетів молоді в умовах війни має важливе наукове і практичне значення, оскільки дає змогу зрозуміти механізми адаптації, виявити нові тенденції у світоглядних змінах та сприяти розробці ефективних програм підтримки і розвитку молоді.

Особливої ваги тема набуває з огляду на те, що сучасна молодь є однією з найбільш вразливих соціальних груп, яка одночасно переживає процеси дорослішання, самовизначення та побудови життєвих планів у ситуації постійної загрози. Військові дії, інформаційна напруженість, вимушені переміщення та соціальні втрати створюють додаткові психологічні виклики, що сприяють переосмисленню фундаментальних життєвих орієнтирів. Вивчення цих процесів дозволяє глибше зрозуміти, як

саме війна впливає на ціннісну сферу молодого покоління, які ресурси забезпечують його стійкість і які ризики можуть перешкоджати гармонійному особистісному розвитку.

Проблематика цінностей, їх структури та динаміки посідає центральне місце в сучасних наукових дослідженнях, особливо в умовах суспільних криз та військових конфліктів. Поняття «цінності» та «ціннісні орієнтації» є предметом глибокого аналізу у працях представників філософії, психології, соціології та педагогіки. Теоретичні засади ціннісної проблематики розробляли Л. Архангельський, А. Здравомислов, М. Каган, В. Сагатовський, В. Сіверс, А. Ручка та інші, які визначали цінності як фундаментальний компонент духовної культури та регулятив особистісної поведінки.

Психологічні аспекти становлення ціннісних орієнтацій детально висвітлено у дослідженнях В. Асеєва, І. Бежа, М. Боришевського, Є. Ільїна, К. Левіна, О. Леонтєва, В. Мерліна, С. Рубінштейна, Д. Узнадзе та інших учених. Їхні праці підкреслюють, що система цінностей формується внаслідок інтеграції соціального досвіду, індивідуальних переживань та культурно-історичних умов. Особлива увага приділяється ролі кризових подій, які здатні суттєво змінювати ціннісні орієнтації, підсилюючи значущість життєвих, безпекових та соціальних цінностей.

Вагомий внесок у розуміння взаємозв'язку між мотиваційною та ціннісною системою особистості зробили західні дослідники Д. Аткинсон, Ф. Герцберг, Д. Мак-Клелланд, А. Маслоу, Д. Халл, Х. Хекхаузен. Їхні теоретичні моделі пояснюють, як у ситуаціях загрози або підвищеної невизначеності відбувається переорієнтація мотиваційних домінант, що прямо впливає на ціннісні пріоритети та поведінкові стратегії.

Під час сучасних військових подій в Україні наукові підходи набувають особливої актуальності. Війна виступає сильним соціальним і психологічним чинником, який трансформує індивідуальні й групові цінності молоді, посилюючи прагнення до безпеки, солідарності, свободи, національної ідентичності та соціальної відповідальності, а також визначає

необхідність комплексного вивчення ціннісних пріоритетів молодого покоління з урахуванням унікальних умов, у яких воно формується.

Мета дослідження – визначити особливості впливу засобів масової комунікації на формування системи життєвих цінностей студентської молоді та розробити практичні рекомендації щодо оптимізації цього впливу.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до розуміння феномену цінностей і ціннісних орієнтацій у психології, філософії та соціології.

2. Охарактеризувати структуру ціннісних пріоритетів молоді та визначити основні підходи до їх вивчення у сучасних наукових дослідженнях.

3. Визначити психологічні механізми трансформації цінностей молодого покоління в умовах соціальних криз і військових конфліктів.

4. Розробити методологію емпіричного дослідження та обґрунтувати вибір діагностичних методик для вивчення ціннісних пріоритетів молоді.

5. Провести емпіричний аналіз ціннісних орієнтацій студентської молоді із використанням валідних психодіагностичних інструментів (PVQ Ш. Шварца, методика Рокича).

6. Виявити провідні цінності, тенденції та специфіку їх змін, характерних для молоді в умовах воєнного стану та підвищеної соціальної невизначеності.

Об'єктом дослідження – процес формування життєвих цінностей студентської молоді.

Предмет дослідження – вплив засобів масової комунікації на формування життєвих цінностей студентів.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, узагальнення, систематизація), емпіричні (опитування, стандартизовані психодіагностичні методики — зокрема, Портретний опитувальник Ш. Шварца; методика ціннісних орієнтацій М. Рокича), кількісні та якісні методи обробки даних.

Гіпотеза дослідження: передбачається, що під впливом військового конфлікту структура ціннісних пріоритетів сучасної української молоді зазнає істотних змін: зростає значущість цінностей безпеки, соціальної підтримки, патріотизму та гуманістичних орієнтацій, тоді як індивідуалістичні та гедоністичні цінності відходять на другий план.

Теоретична значущість роботи полягає в уточненні уявлень про закономірності трансформації ціннісних пріоритетів молоді в умовах військового конфлікту та доповненні існуючих психологічних моделей цінностей новими даними про їх динаміку в ситуаціях соціальної нестабільності.

Практична значущість дослідження визначається можливістю використання його результатів у діяльності психологів, педагогів та соціальних працівників для розробки програм розвитку адаптивних ціннісних орієнтацій, підвищення психологічної стійкості та формування громадянської відповідальності молоді в умовах військових загроз.

Наукова новизна магістерської роботи полягає у виявленні специфічних змін у структурі ціннісних пріоритетів сучасної української молоді під впливом війни, а також у встановленні зв'язку між рівнем безпеки, просоціальними орієнтаціями та зростанням значущості морально-етичних цінностей у кризових умовах.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Результати наукового дослідження були представлені на конференціях, а саме:

1. Тези на тему «Психологічні зміни ціннісно-сислової сфери молоді в умовах військових конфліктів» (III Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених «Особистість і суспільство: психосоціальні виміри ковітальної взаємодії», ЗУНУ, Україна, Тернопіль, 30 квітня 2025 року).
2. Тези на тему «Соціокультурні фактори, що впливають на цінності та пріоритети молоді в умовах війни» (Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Психосоціальні ресурси

особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації», ЗУНУ, Україна, Тернопіль, 7 листопада 2025 року);

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг роботи становить 68 сторінок. Основний зміст викладено на 55 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ПРІОРИТЕТІВ МОЛОДІ

1.1. Поняття цінностей та їх функції у психології

Проблематика цінностей посідає центральне місце у гуманітарних науках, оскільки саме цінності визначають спрямованість діяльності, життєві вибори та загальну систему світоглядних орієнтацій особистості. У психології поняття «цінності» розглядається як складне, багаторівневе утворення, що інтегрує когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти, забезпечуючи внутрішню узгодженість мотиваційної сфери індивіда. Науковці відзначають, що цінності виступають своєрідним ядром особистості, яке зумовлює бачення світу, визначає життєві пріоритети та регулює соціальну поведінку.

У класичних психологічних підходах цінності інтерпретуються як стійкі уявлення про бажані цілі та способи їх досягнення. М. Рокич визначає цінності як «стійке переконання в тому, що певний кінцевий стан існування або тип поведінки є особистісно чи соціально бажаним, ніж протилежний». Він розрізняє термінальні цінності (бажані кінцеві стани, такі як свобода, щастя, мир, добробут) і інструментальні цінності, які відображають бажані

засоби досягнення цілей (чесність, відповідальність, сміливість, дисциплінованість). Поділ дозволяє аналізувати як кінцеві орієнтири індивіда, так і шляхи їх реалізації.

Ш. Шварц розширив ціннісну проблематику, запропонувавши універсальну модель десяти базових цінностей, що формують цілісну структуру мотиваційних орієнтацій, до яких належать: самостійність, стимуляція, гедонізм, досягнення, влада, безпека, конформність, традиції, доброзичливість та універсалізм. Модель Шварца ґрунтується на принципі динамічного балансу між протилежними тенденціями. Підхід дозволяє зрозуміти, що цінності не існують ізольовано, а взаємодіють між собою, формуючи певні патерни поведінки та стабільні життєві стратегії.

З погляду гуманістичної психології, цінності виступають основою саморозвитку та самореалізації особистості. А. Маслоу підкреслював, що вищі цінності (істина, добро, краса, справедливість, гармонія) є проявом самоактуалізації та характеризують зрілу особистість. Цінності інтерпретуються не лише як соціальні стандарти, але й як внутрішні потреби, що визначають смисли життя.

Психологічний характер цінностей виявляється в їхніх основних функціях, які забезпечують адаптацію особистості до соціального середовища та внутрішню гармонізацію її поведінки. До ключових функцій цінностей належать:

1. Регулятивна функція. Цінності виступають внутрішніми стандартами, що визначають прийнятні та бажані форми поведінки, спрямовують вибір життєвих стратегій, визначають мотиви діяльності та способи реагування в різних ситуаціях. Виконують роль стабільних орієнтирів, які зберігають своє значення навіть в умовах зовнішніх криз і невизначеності.

2. Смыслотворча функція. Цінності надають поведінці та досвіду особистості глибинного смислу, формують життєву позицію та визначають унікальний спосіб інтерпретації подій. У кризових умовах, зокрема під час

війни, смислотворча роль цінностей посилюється, оскільки людина потребує внутрішніх опор для подолання невизначеності та емоційного напруження.

3. Мотиваційна функція. Цінності сприяють формуванню мотивів та довгострокових цілей та визначають, до чого особистість прагне, які досягнення вважає значущими та які ресурси готова залучати для реалізації своїх намірів. Так, цінність безпеки може зумовлювати прагнення до стабільності, участь у волонтерській діяльності чи підтримку національної оборони.

4. Інтегративна функція. Цінності забезпечують внутрішню узгодженість особистісної системи, інтегруючи окремі аспекти мотивації, емоцій і поведінки. На соціальному рівні забезпечують згуртування груп, сприяють формуванню соціальної ідентичності та колективних норм.

5. Аксиологічно-оціночна функція. На основі цінностей людина оцінює явища, події та соціальні явища як хороші чи погані, бажані або неприйнятні. Функція визначає моральні судження, ставлення до інших людей і соціальних явищ.

6. Прогностична функція. Цінності дозволяють прогнозувати поведінку індивіда, оскільки вони є відносно стабільними й формують сталі життєві пріоритети, а саме дослідження цінностей молоді дозволяє передбачати можливі соціальні тенденції у майбутньому.

Узагальнюючи вищезазначене, можна стверджувати, що цінності є фундаментальними психологічними конструктами, які визначають поведінкові та смислові особливості особистості. Формуються під впливом соціального середовища, культурних традицій, життєвого досвіду, а також значущих подій, серед яких військові конфлікти посідають одне з провідних місць. У ситуації соціальної нестабільності цінності виконують компенсаторну та стабілізуючу роль, стаючи внутрішньою опорою для збереження психологічної рівноваги й адаптації до кризових умов.

У сучасній психологічній науці цінності розглядають не лише як результат соціалізації, але і як динамічні конструкції, що уточнюються й переосмислюються впродовж життя. Багато дослідників наголошують на тому, що цінності є продуктом складної взаємодії індивідуальних психологічних властивостей та соціокультурних умов. Даний погляд дозволяє аналізувати цінності не як жорстко фіксовану систему, а як відкрите, гнучке, історично й ситуаційно чутливе утворення [8, с. 25].

Цінності тісно пов'язані з життєвими смислами, які формують суб'єктивне бачення людиною світу та себе у ньому. Відповідно до позиції В. Франкла, смисли та цінності взаємопов'язані: смисли реалізуються через цінності, а цінності надають змістовного виміру життєвому досвіду. У кризових ситуаціях, зокрема під час війни, система смислів може зазнавати глибоких змін, що, у свою чергу, веде до перебудови ціннісної структури людини.

Важливим елементом концептуалізації цінностей є підхід, запропонований О. Леонтьєвим, який розглядав цінності як «об'єкти, що наділені суб'єктивною значущістю» та мають здатність впливати на цілі та мотиви діяльності. У цьому контексті цінності не існують поза діяльністю; вони проявляються через практичні дії, вибір стратегій поведінки та соціальні вчинки. Такий підхід особливо корисний для аналізу молоді, адже її життєві орієнтири формуються у процесі активної взаємодії з соціумом і значущими подіями, як-от військовий конфлікт.

Значний внесок у розвиток аксіологічної психології зробила Т. Титаренко, яка акцентувала увагу на тому, що ціннісна структура особистості формується в контексті осмислення травматичного досвіду. Дослідниця підкреслювала, що екстремальні події можуть сприяти не лише дезорганізації, а й позитивним змінам у ціннісній сфері, зокрема підсиленню гуманістичних та просоціальних орієнтацій. Дослідження останніх років підтверджують, що війна формує у молоді схильність до альтруїзму,

соціальної відповідальності та солідарності, що відображає закономірності переорієнтації цінностей у кризових умовах.

Психологічний аналіз цінностей неможливий без урахування їхньої структурної організації. У науковій літературі запропоновано кілька підходів до структурування ціннісної сфери:

1. Ієрархічна структура цінностей, де на верхньому рівні розташовані найбільш значущі та стабільні цінності, а на нижньому — ситуативні та менш важливі. Зміни в ієрархії часто відображають життєві кризи, вікові переходи або соціальні катаклізми.

2. Багатовимірна структура, представлена у моделі Шварца, де цінності розміщуються за принципом сумісності або конфліктності. Така модель дозволяє відстежувати, які цінності посилюються чи слабшають у взаємозв'язку з іншими.

3. Культурно-типологічний підхід К. Клакхона і Ф. Стродтбека, згідно з яким існують універсальні людські орієнтації (активність, ставлення до часу, ставлення до природи, міжособистісні пріоритети), а конкретні системи цінностей визначаються культурним контекстом.

У психології також важливою є диференціація між особистісними, груповими та суспільними цінностями.

- Особистісні цінності пов'язані зі суб'єктивним досвідом та індивідуальними установками.
- Групові цінності відображають норми певної соціальної спільноти (наприклад, студентської молоді, військових, волонтерів).
- Суспільні цінності є елементом культурної спадщини та соціальних інститутів.

У контексті військового конфлікту взаємодія цих рівнів загострюється: суспільні й групові цінності, пов'язані з національною ідентичністю, безпекою, гідністю та солідарністю, часто починають домінувати, впливаючи на особистісні орієнтири молоді.

Цінності також розглядаються як важливі механізми психологічної стійкості. Згідно з сучасними підходами (Бонанно, Гобфолл), стійкість особистості у кризових ситуаціях прямо пов'язана з наявністю значущих ціннісних орієнтацій. Люди, які мають чітку систему життєвих смислів, виявляють кращу здатність адаптуватися до травматичних подій, менше схильні до дезорганізації та психологічного виснаження. Для молоді це особливо актуально, оскільки період війни потребує формування внутрішніх опор, які допомагають подолати невизначеність та страх.

Узагальнення різних теоретичних підходів дозволяє виділити ключові характеристики цінностей як психологічного феномену:

- вони є стійкими, але водночас здатними до змін;
- мають ієрархічну структуру;
- виконують регулятивну, смислотворчу та інтегративну функції;
- виявляються у поведінці та соціальних практиках;
- є продуктом взаємодії особистісних та культурно-історичних чинників;
- можуть трансформуватися під впливом кризових подій, таких як війна.

Цінності становлять цілісну систему внутрішніх орієнтирів особистості, що забезпечує логіку її поведінки, задає життєві смисли та визначає здатність адаптуватися до складних соціальних обставин. Для молоді важливо враховувати, що система цінностей на цьому віковому етапі є відносно пластичною та чутливою до впливу екстремальних соціальних подій, що зумовлює особливу актуальність вивчення ціннісної сфери в умовах військових конфліктів.

Отже, поняття цінностей у психології постає як багатогранна й міждисциплінарна категорія, що охоплює як індивідуальні переконання та життєві орієнтири особистості, так і ширші соціокультурні смисли, які визначають поведінкові моделі конкретного покоління. Аналіз класичних і сучасних теорій засвідчує, що цінності відіграють ключову роль у процесах мотивації, регуляції діяльності, побудові ідентичності та формуванні світоглядної позиції. Цінності виступають не лише внутрішніми

установками, але й механізмами осмислення досвіду, інтеграції особистісних переживань і забезпечення психологічної стабільності.

Особливе значення цінностей проявляється в умовах соціальних трансформацій та кризових ситуацій, коли саме система пріоритетів визначає стратегії адаптації, готовність до відповідальності, прояви громадянської активності та здатність до солідарності. Військові конфлікти, що супроводжуються високою емоційною напругою, невизначеністю та ризиком, активізують переоцінку життєвих смислів і спричиняють трансформацію у структурі ціннісних орієнтацій молоді. Саме тому дослідження ціннісної сфери набуває особливої актуальності, оскільки дозволяє зрозуміти механізми психологічної стійкості та соціальної поведінки молодого покоління.

Таким чином, теоретичний огляд підкреслює, що цінності — це не статичні конструкти, а динамічна система, яка розвивається під впливом індивідуальних, соціальних та культурних чинників. Їхнє вивчення створює основу для глибшого розуміння психологічних процесів, що визначають життєві пріоритети сучасної української молоді, особливо в контексті умов воєнного стану. Отримані положення забезпечують методологічне підґрунтя для подальшого аналізу трансформацій ціннісної сфери, які розглядатимуться у наступних підрозділах.

1.2. Структура ціннісних пріоритетів та підходи до їх дослідження

У сучасній психологічній науці структура ціннісних пріоритетів розглядається як складна, багаторівнева система, що інтегрує базові потреби, мотиваційні тенденції та соціально зумовлені смисли діяльності особистості. Більшість дослідників погоджується, що ціннісні орієнтації визначаються не лише індивідуальною свідомістю, але й соціальними умовами, історичним контекстом і культурними нормами, у межах яких формуються життєві цілі та поведінка молодої людини. Внаслідок цього ціннісна структура завжди має як універсальні, так і специфічні компоненти, що дозволяє

інтерпретувати її крізь призму глобальних і національних соціокультурних процесів.

Одним із найбільш впливових теоретичних підходів до аналізу структури цінностей є концепція Ш. Шварца, який розглядає цінності як універсальні принципи, що регулюють поведінку та слугують стандартами оцінювання життєвих ситуацій. Вчений виокремлює десять базових ціннісних типів (самотійність, стимуляція, гедонізм, досягнення, влада, безпека, конформність, традиція, доброзичливість, універсалізм), які утворюють двовимірну модель протилежностей: «відкритість до змін — збереження» та «самопіднесення — самотрансценденція». Така структура дозволяє аналізувати не лише зміст цінностей, а й їхні взаємозв'язки та ієрархічні пріоритети, що особливо важливо у дослідженні молоді в умовах соціальних змін.

Важливим для психології є також підхід М. Рокича, який розглядає цінності як стійкі переконання щодо необхідності певного способу поведінки або кінцевого стану існування. Його класифікація поділяє цінності на термінальні (життєві цілі) та інструментальні (засоби досягнення цілей). Такий поділ дає змогу простежити логіку формування життєвих стратегій молодих людей, зокрема у періоди кризи, коли особистість змушена переосмислювати як бажані результати, так і способи їх досягнення. Застосування цього підходу допомагає визначити, які саме цінності набувають домінантного значення в умовах воєнних загроз, а які відступають на другий план.

Важливим є культурно-історичний підхід, у межах якого цінності розглядаються як продукт соціалізації та взаємодії індивіда з культурним середовищем. Дослідники цього напряму акцентують увагу на тому, що зовнішні обставини — політична ситуація, соціальна напруга, колективні травматичні події — здатні суттєво змінювати структуру ціннісних пріоритетів молоді. Особливо яскраво це проявляється в умовах військових конфліктів, коли на перший план виходять цінності безпеки, патріотизму,

соціальної підтримки й солідарності. Водночас зростає значення таких індивідуальних цінностей, як свобода, відповідальність та самореалізація, які забезпечують внутрішню стійкість і адаптивність.

Методологічні підходи до дослідження ціннісних пріоритетів охоплюють як якісні, так і кількісні методи. Найпоширенішими інструментами є опитувальники Рокича, методика Шварца (PVQ, SVS), проєктивні ціннісні тести та методи контент-аналізу життєвих історій. Поєднання цих підходів дозволяє отримати комплексне уявлення про індивідуальні та групові особливості ціннісної сфери молоді. Крім того, інтерв'ю та фокус-групи дають можливість дослідити не лише структурні компоненти цінностей, але й їх суб'єктивне тлумачення в умовах воєнної реальності, що підсилює валідність дослідження.

Структура ціннісних пріоритетів сучасної молоді є багатовимірною системою, яка відображає взаємодію індивідуальних мотивацій, соціального контексту та культурних смислів. У контексті військових конфліктів ця система зазнає суттєвих трансформацій, що вимагає цілісного теоретико-методологічного підходу та використання валідних емпіричних інструментів для її дослідження. Розуміння динаміки ціннісних змін у молодого покоління стає ключовим для аналізу їхньої психологічної стійкості, громадянської активності та життєвих орієнтирів у сучасних умовах [36, с. 112].

Окрему увагу у вивченні ціннісних пріоритетів привертає віковий підхід, згідно з яким молодь розглядається як специфічна соціально-психологічна група, що перебуває на етапі активного становлення ідентичності та вибору життєвих стратегій. Психологи підкреслюють, що саме у молодому віці відбувається інтенсивне формування ціннісної системи, оскільки індивід долає перехід від залежності до автономії, здійснює професійне самовизначення та активно включається у соціальні спільноти. Таким чином, будь-які соціальні зміни, включно з кризовими чи конфліктними ситуаціями, впливають на ціннісну структуру молоді значною мірою сильніше, ніж на інших вікових етапах. Це підкреслює важливість

дослідження цінностей саме в контексті сучасних викликів, які переживає українське суспільство.

У сучасній психології також сформувався аксіологічний підхід, який трактує цінності як смислові утворення, що виконують функцію інтеграції різних рівнів психіки — від базових потреб до світоглядних установок. Цей підхід особливо важливий для дослідження молоді, оскільки дозволяє розглядати цінності не лише як поведінкові орієнтири, але і як глибинні структури, що забезпечують відчуття послідовності особистісного розвитку. Представники аксіологічного напрямку підкреслюють, що ціннісні пріоритети здатні стабілізувати або, навпаки, дестабілізувати особистість у кризових ситуаціях, визначаючи її здатність до адаптації, опору стресу та прийняття рішень.

У час військових конфліктів особливої уваги заслуговує дослідження трансформацій цінностей, що відбуваються під впливом колективних травм, переживання небезпеки та необхідності мобілізувати внутрішні ресурси. Науковці наголошують, що у таких умовах спостерігається зростання важливості колективних, просоціальних та екзистенційних цінностей, тоді як гедоністичні та індивідуалістичні орієнтири можуть тимчасово відходити на другий план. Крім того, посилюється значення цінностей соціальної відповідальності, взаємодопомоги та національної ідентичності, що виступають своєрідним психологічним механізмом згуртування суспільства і підтримання його стійкості.

Методологічні інновації у сфері аксіологічних досліджень передбачають застосування змішаних методів (mixed methods), які поєднують факторний аналіз кількісних даних із якісним дослідженням життєвих наративів молоді. Такий підхід дозволяє виявити не лише ієрархію цінностей, але й розкрити суб'єктивні смисли, що стоять за вибором тих чи інших пріоритетів. У дослідженнях сучасної української молоді він є особливо продуктивним, оскільки дає можливість фіксувати динаміку змін,

зумовлених довготривалими стресовими умовами війни, внутрішньою міграцією, волонтерством чи участю у суспільно важливих ініціативах.

Ще одним важливим напрямом є соціально-психологічний підхід, який акцентує увагу на тому, що ціннісні пріоритети формуються у взаємодії особистості з референтними групами — родиною, однолітками, освітнім середовищем, професійними спільнотами. Для української молоді в умовах війни важливими стають нові референтні групи, пов'язані з волонтерським рухом, цифровими спільнотами та мережевими формами громадянської активності. Сприяє появі нових ціннісних акцентів: готовності діяти, прагнення до взаємопідтримки, посилення почуття відповідальності за спільноту. Відповідно, дослідження цінностей у сучасних умовах неможливе без врахування особливостей соціального середовища, яке формує у молоді нові моделі взаємодії та зміцнює просоціальні установки.

Структурний та методологічний аналіз ціннісних пріоритетів сучасної молоді демонструє їхню високу чутливість до соціальних умов та середовищних впливів. Розуміння механізмів формує наукове підґрунтя для подальшого дослідження специфіки ціннісних змін у молодого покоління в умовах військових конфліктів, що і стане предметом наступних підрозділів.

Аналіз структури ціннісних пріоритетів та підходів до їх дослідження дає змогу стверджувати, що цінності молоді є складною та динамічною системою, в основі якої поєднуються індивідуальні мотиваційні тенденції, соціальні очікування та культурно-історичний контекст розвитку суспільства. Класичні та сучасні теоретичні моделі — зокрема концепції М. Рокича, Ш. Шварца, аксіологічні та соціально-психологічні підходи — демонструють різні, але взаємодоповнювальні можливості у вивченні цінностей, дозволяючи розглядати їх як систему, що одночасно виконує регулятивну, смислоутворюючу та інтегративну функції.

Розглянуті підходи підкреслюють важливість врахування вікових та соціальних особливостей молоді, яка перебуває у процесі активного формування світогляду та ідентичності. Саме у цьому віковому періоді

ціннісні структури є особливо чутливими до зовнішніх умов, а тому здатні швидко трансформуватися під впливом суспільних криз, політичної нестабільності чи військових конфліктів. Виникає необхідність використання комплексних методологічних стратегій, які поєднують кількісні та якісні методи, дозволяючи дослідити як ієрархію цінностей, так і суб'єктивне осмислення життєвих пріоритетів.

Отже, узагальнення теоретичних положень свідчить, що ціннісні пріоритети молоді формуються у взаємодії з референтними групами, соціальними інститутами та культурними практиками, що робить їх важливим індикатором стану суспільства. Під час військових подій структура цінностей набуває нових змістових акцентів, зокрема посилюється значущість безпеки, відповідальності, взаємопідтримки та громадянської активності. Вивчення цих трансформацій є ключовим для розуміння психологічної адаптації молоді та прогнозування соціальної динаміки в умовах тривалих конфліктних процесів. Розглянуті теоретичні підходи створюють методологічну основу для подальшого аналізу специфіки ціннісних змін у сучасній українській молоді в умовах війни, що буде розкрито в наступному підрозділі.

1.3. Ціннісні пріоритети в умовах соціальних криз і військових конфліктів

Соціальні кризи та військові конфлікти є потужними факторами, що впливають на трансформацію ціннісних пріоритетів особистості та суспільства в цілому. У психологічній науці вважається, що періоди нестабільності супроводжуються переосмисленням життєвих орієнтирів, зміною поведінкових стратегій та активацією механізмів адаптації. Для молоді, яка перебуває у фазі становлення власної ідентичності, вплив кризових подій є особливо відчутним, оскільки саме в цей період формуються базові уявлення про безпеку, свободу, відповідальність та перспективи майбутнього. У таких умовах зміна ціннісних структур набуває

не лише індивідуального, а й колективного характеру, відображаючи спільні переживання та суспільні настанови.

Психологічні дослідження показують, що в умовах загрози життя та порушення базового відчуття стабільності відбувається актуалізація цінностей виживання, згуртованості та соціальної підтримки. За теорією А. Маслоу, у ситуаціях небезпеки пріоритетними стають потреби нижчих рівнів, пов'язані з фізичною та емоційною безпекою. Підтверджується сучасними емпіричними даними, згідно з якими молодь у зонах військового конфлікту демонструє підвищену цінність родини, здоров'я, соціальної підтримки та взаємодопомоги, а також орієнтири виступають ресурсом психологічної стійкості, допомагаючи долати стресові ситуації та знижувати рівень тривожності [21, с. 255].

Разом з тим, військові конфлікти спричиняють зростання значущості цінностей громадянської активності та патріотизму. Для української молоді останніх років ці цінності стали одними з найважливіших, що проявляється у волонтерстві, участі в громадських ініціативах, допомозі військовим і цивільному населенню. Посилення почуття соціальної відповідальності сприяє мобілізації психологічних ресурсів, формуванню колективної ідентичності та посиленню готовності до взаємної підтримки. Це є важливим проявом просоціальної поведінки, яка суттєво зміцнює соціальний капітал спільноти.

Особливе місце у структурі цінностей молоді займають екзистенційні смисли, які активізуються під впливом досвіду втрат, невизначеності та усвідомлення крихкості життя. Дослідження показують, що в умовах війни зростає значущість таких цінностей, як свобода, гідність, справедливість та особистісна автономія. Ці цінності набувають нового змістового наповнення, виступаючи не лише ідеалами, а й практичними орієнтирами повсякденного життя. Вони спрямовують молодь на пошук нових форм реалізації, розширення соціальної участі та адаптацію до змінених умов життєдіяльності.

Соціальні кризи також стимулюють інтенсивний процес переоцінки індивідуальних і колективних цінностей. Молодь, переживаючи тривалі стресові впливи, часто змінює пріоритети від матеріальних орієнтирів до духовних, гуманістичних та соціально значущих. Цей процес супроводжується розвитком емпатії, зростанням важливості взаємодії з іншими, формуванням довіри та готовності бути частиною спільноти. Деякі дослідники зазначають, що саме в умовах нестабільності відбувається формування нових моделей морального вибору, які ґрунтуються на цінностях взаємоповаги та солідарності.

Водночас слід враховувати, що зміни у ціннісній сфері можуть мати як адаптивний, так і дезадаптивний характер. Поряд із зростанням цінності згуртованості та відповідальності, можуть посилюватися такі тенденції, як підвищена тривожність, уникнення ризику, надмірна залежність від групи чи схильність до радикальних поглядів. Це підкреслює необхідність психологічної підтримки молоді, спрямованої на розвиток стійкості, критичного мислення та здатності зберігати баланс між особистими та колективними пріоритетами.

Таким чином, ціннісні пріоритети молоді в умовах соціальних криз і військових конфліктів перебувають у стані динамічної трансформації, що зумовлюється поєднанням індивідуальних переживань та соціальних чинників.

Військові події не лише змінюють зміст окремих цінностей, а й формують нову систему життєвих орієнтирів, спрямовану на збереження життєздатності, підтримання соціальної єдності та зміцнення ідентичності молодого покоління. Ці положення створюють теоретичне підґрунтя для глибшого аналізу емпіричних особливостей ціннісних змін, що будуть представлені у подальших розділах магістерської роботи.

Значним напрямом у дослідженні трансформацій ціннісних орієнтацій за умов соціальних криз виступає теорія посттравматичного зростання, запропонована Р. Тедескі та Л. Калгуном. Вона підкреслює, що переживання

екстремальних подій може спричинювати не лише психологічні втрати, але й конструктивні особистісні зміни, які безпосередньо відображаються у ціннісній сфері. Зокрема, молодь, яка стикається з досвідом війни, часто відзначає підвищення значущості міжособистісних стосунків, усвідомлення цінності життя, глибше відчуття власної сили та відповідальності. У цьому контексті екзистенційні цінності стають не просто абстрактними категоріями, а фундаментом життєвих рішень, спрямованих на переосмислення своєї ролі у суспільстві [44, с. 50].

Дослідження впливу колективних травм показують, що глобальні кризові події сприяють формуванню нових форм соціальної солідарності, які базуються на взаємодопомозі та колективному переживанні небезпеки. Для української молоді це виявляється у зростанні значущості таких цінностей, як добровільність, альтруїзм, готовність до самопожертви та активна громадянська позиція. Підсилення цих орієнтирів сприяє розвитку культури взаємної підтримки, яка стає вагомим чинником психологічної стійкості та адаптації до умов війни. Соціально-психологічні механізми згуртованості дозволяють молодим людям відчувати себе частиною більшої спільноти, що знижує відчуття безпорадності та сприяє формуванню смислу у діяльності.

Особливо значущим у дослідженні ціннісних змін є питання національної ідентичності. У періоди військових загроз її роль у структурі цінностей суттєво зростає, оскільки вона забезпечує відчуття належності, опори та історичної тяглості. Психологи та соціологи наголошують, що підсилення національної ідентичності у молоді є природною реакцією на зовнішню небезпеку, яка мобілізує внутрішні ресурси, посилює готовність до громадянської активності та сприяє утвердженню цінностей свободи й гідності. У сучасному українському контексті це проявляється через підтримку державних інституцій, зростання волонтерського руху та розвиток молодіжних ініціатив, спрямованих на допомогу військовим і постраждалим.

Окрім того, в умовах соціальних криз змінюється співвідношення між індивідуалістичними та колективістськими цінностями. Якщо в умовах

стабільності молодь часто орієнтується на самореалізацію, досягнення та особистий успіх, то в умовах війни домінуючими стають колективні цінності, пов'язані з безпекою, солідарністю та підтримкою оточення. Проте ця зміна не означає відмови від особистих цілей. Навпаки, багато дослідників підкреслюють, що молодь інтегрує власні прагнення до саморозвитку із суспільними потребами, що сприяє формуванню зрілих та соціально відповідальних форм особистісного зростання.

Важливо також зазначити, що зміни ціннісних орієнтацій у молоді не є одноманітними та можуть мати регіональні, соціально-економічні та індивідуальні відмінності. Молоді люди, які проживають у зонах бойових дій, часто мають інші пріоритети, ніж ті, хто проживає у відносно безпечних регіонах. Внутрішньо переміщені особи, волонтери, військовослужбовці та студенти демонструють різні моделі трансформації цінностей залежно від досвіду, інтенсивності взаємодії з кризовими подіями та доступу до соціальних ресурсів. Це підкреслює необхідність диференційованого аналізу та урахування контекстуальних чинників під час вивчення ціннісної сфери молоді.

Загалом, соціальні кризи та військові конфлікти виступають каталізаторами глибоких змін у ціннісних орієнтаціях молодого покоління. Ці зміни відображають не лише індивідуальні переживання, але й колективні тенденції, які характеризують суспільство в період нестабільності. Саме тому вивчення ціннісних пріоритетів у таких умовах є важливим для розуміння психологічної адаптації молоді, прогнозування її соціальної поведінки та формування стратегій підтримки у кризових ситуаціях.

Узагальнюючи викладене, можна вважати, що соціальні кризи та військові конфлікти є потужними факторами трансформації ціннісних пріоритетів молоді. В умовах нестабільності спостерігається активізація цінностей безпеки, соціальної підтримки, взаємодопомоги та колективної солідарності, що сприяє психологічній стійкості та формуванню відчуття причетності до спільноти. Поряд із цим зростає значущість патріотизму,

громадянської активності та екзистенційних цінностей, таких як свобода, гідність і відповідальність, що відображає адаптивні механізми молоді у кризових умовах.

Дослідження показують, що трансформації цінностей носять як індивідуальний, так і колективний характер, а їх зміст та ієрархія залежать від досвіду конкретної молодої людини, соціального середовища та інтенсивності впливу кризових подій. Підсилення колективістських орієнтирів у поєднанні з інтеграцією особистісних прагнень до самореалізації створює нові моделі життєвих стратегій, які спрямовані на виживання, соціальну згуртованість та зміцнення ідентичності.

Таким чином, ціннісні пріоритети молоді в умовах соціальних криз і військових конфліктів є динамічною, багатовимірною системою, здатною до адаптації і переосмислення. Розуміння закономірностей цих трансформацій є важливим для подальшого емпіричного аналізу, прогнозування соціальної поведінки та розробки ефективних стратегій психологічної підтримки молодого покоління в умовах воєнної та соціальної нестабільності.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було здійснено теоретичний аналіз понять життєвих цінностей, психологічної стійкості та особливостей їх функціонування в молодіжному віці в умовах суспільних криз та воєнних подій. Узагальнення наукових підходів дає змогу стверджувати, що система життєвих цінностей є динамічною структурою, що формується під впливом особистісного досвіду, соціальних умов та значущих життєвих подій. Доведено, що період молодості є сенситивним для становлення ціннісних орієнтирів, оскільки саме в цей час активізуються процеси самовизначення, пошуку ідентичності та прийняття перших відповідальних життєвих рішень.

Аналіз сучасних досліджень показує, що війна та тривала невизначеність суттєво впливають на структуру цінностей молоді—

зміщуються акценти на безпеку, сім'ю, соціальну підтримку, водночас зростає значення проактивності, допомоги іншим, громадянської відповідальності. Психологічна стійкість у таких умовах постає як ключовий ресурс адаптації, що охоплює здатність зберігати внутрішню рівновагу, мобілізувати власні ресурси, відновлюватися після травматичних подій і підтримувати конструктивну поведінку.

Узагальнення підходів до розуміння резильєнтності підтверджує її полікомпонентну природу: вона включає когнітивні, емоційні, регулятивні та соціальні складові. Особливе значення має роль соціального оточення — підтримка сім'ї, однолітків, освітнього середовища. Водночас цінності та стійкість перебувають у тісному взаємозв'язку: сформована система цінностей сприяє стійкості, а високий рівень резильєнтності допомагає зберігати ціннісні орієнтири в умовах кризи.

Розгляд можливостей психопросвіти підтвердив, що саме вона є ефективним інструментом профілактики дезадаптації та підтримки молоді. Психопросвітні програми допомагають переосмислювати досвід, усвідомлювати власні цінності, посилювати навички саморегуляції, а також сприяють розвитку рефлексії, емпатії та здатності до конструктивної соціальної взаємодії.

Отже, теоретичний аналіз засвідчив, що формування життєвих цінностей та психологічної стійкості молоді є складним багаторівневим процесом, який потребує системної підтримки. Це підтверджує доцільність розроблення та впровадження психопросвітницьких програм, спрямованих на розвиток ціннісної сфери та резильєнтності молоді в сучасних умовах.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ПРІОРИТЕТІВ МОЛОДІ

2.1. Організація та методологія дослідження

Метою емпіричного етапу дослідження було виявлення особливостей структури ціннісних пріоритетів сучасної української молоді та визначення специфіки їх трансформації в умовах соціальної нестабільності та військових конфліктів. Для досягнення поставленої мети була розроблена комплексна програма дослідження, яка передбачала застосування стандартизованих психодіагностичних методик і подальший якісно-кількісний аналіз отриманих даних.

У дослідженні взяли участь 48 студентів Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя віком від 18 до 23 років, які навчаються у закладах вищої освіти. Вибірка є цілеспрямованою та репрезентує молодіжну групу, що перебуває в активній стадії професійного й особистісного самовизначення. Усі учасники надали інформовану згоду на участь, що відповідає етичним стандартам психологічних досліджень.

Емпіричний етап проводився в очному та онлайн-форматах залежно від умов безпеки учасників. Діагностичні матеріали були представлені у вигляді паперових бланків або електронних форм. Дослідження здійснювалося індивідуально або малими групами (до 10 осіб). Час виконання всіх методик складав у середньому 40–60 хвилин.

Методологічними засадами дослідження стали:

- ціннісний підхід (М. Рокич, Ш. Шварц),
- особистісно-орієнтований підхід,
- положення про системність ціннісної свідомості та її адаптивну функцію,
- концепції впливу кризових умов на особистісний розвиток та трансформацію цінностей.

Основними завданнями емпіричного етапу дослідження були:

1. Визначення домінуючих ціннісних пріоритетів молоді.
2. Аналіз структури ціннісних орієнтацій за моделюванням Ш. Шварца та М. Рокича.
3. Виявлення внутрішніх зв'язків між цінностями та соціально-психологічними чинниками воєнного досвіду, відчуття невизначеності та рівня особистісної адаптованості.
4. Узагальнення отриманих даних і визначення загальних тенденцій у ціннісній сфері молоді.

Узагальнення результатів здійснювалося за допомогою кількісної обробки (підрахунок сумарних балів, ранжування, визначення модальних і домінуючих груп) та якісного аналізу індивідуальних і групових профілів. Отримані дані стали основою для формування висновків щодо актуальної структури ціннісних пріоритетів молоді та їх взаємозв'язку з соціокультурними умовами воєнного часу.

Дослідження було організоване у кілька послідовних етапів:

1. Підготовчий етап. На цьому етапі здійснювалась підготовка методичного матеріалу, узгодження інструкцій для учасників та тестування бланків для перевірки зрозумілості формулювань. Також проводилось інформування студентів про мету та умови дослідження, гарантування конфіденційності результатів та отримання письмової згоди на участь.

2. Етап проведення діагностики. Учасники виконували стандартизовані опитувальники в спокійній та контрольованій обстановці. Використовувалися методики Ш. Шварца «Портрет цінностей» (PVQ) та М. Рокича, що дозволяють виявити структуру ціннісних орієнтацій, їх ієрархію та пріоритетність. Дослідження проводилося індивідуально або у малих групах (до 10 осіб), що сприяло збереженню концентрації та точності заповнення анкет.

3. Контроль якості та обробка даних. Отримані результати перевірялися на повноту та коректність заповнення. Для кількісного аналізу використовувався підрахунок сумарних балів за кожним типом цінностей, ранжування за рівнем пріоритетності та визначення модальних значень. Якісний аналіз включав інтерпретацію індивідуальних профілів, зіставлення домінуючих цінностей із соціокультурним контекстом та умовами воєнної ситуації.

4. Етап інтерпретації результатів. На основі оброблених даних здійснювалось зіставлення отриманих результатів із теоретичними моделями Ш. Шварца та М. Рокича, а також аналіз тенденцій, які демонструють вплив соціальних криз та військових конфліктів на формування ціннісних пріоритетів молоді. Цей етап забезпечив системне розуміння структури ціннісних орієнтацій і підготував ґрунт для подальшого узагальнення та формулювання висновків у розділі 2.3.

Торганізація дослідження забезпечила комплексний підхід до вивчення ціннісних пріоритетів студентської молоді, поєднуючи стандартизовані психодіагностичні методики, системний аналіз результатів та врахування соціокультурних чинників, що мають значний вплив на ціннісну сферу особистості в умовах військових конфліктів.

Отже, організація та методологія дослідження ціннісних пріоритетів молоді були побудовані на системному поєднанні теоретичних та емпіричних підходів. Чітко визначені етапи — підготовчий, діагностичний, контроль

якості та інтерпретації результатів — забезпечили надійність і валідність отриманих даних.

Використання стандартизованих методик Ш. Шварца (PVQ) та М. Рокича дозволило всебічно оцінити структуру цінностей, визначити домінуючі орієнтації та виявити їхню ієрархію в умовах соціальної нестабільності та військових конфліктів. Добірка з 48 студентів забезпечила репрезентативність серед молоді, що перебуває на етапі активного самовизначення та формування життєвих пріоритетів.

Таким чином, організаційно-методологічне забезпечення дослідження створило надійну базу для подальшого аналізу та узагальнення результатів, а також дало можливість зробити висновки щодо тенденцій у формуванні ціннісної сфери сучасної української молоді.

2.2. Вибір діагностичних методик для дослідження ціннісних пріоритетів

Для проведення емпіричного дослідження ціннісних пріоритетів молоді було обрано комплекс психодіагностичних методик, що забезпечують можливість оцінити як індивідуальну структуру цінностей, так і їх ієрархію у контексті соціальних криз та воєнних подій. Критеріями вибору методик стали їх наукова обґрунтованість, валідність, надійність та адаптованість до українського контексту.

1. Методика Ш. Шварца «Портрет цінностей» (PVQ) (додаток А). Методика PVQ призначена для оцінки ціннісних орієнтацій особистості за десятьма універсальними типами цінностей: самоутвердження, стимуляція, гедонізм, досягнення, вплив, безпека, конформізм, традиції, доброзичливість, універсалізм. Опитувальник базується на порівнянні себе з описаними життєвими ситуаціями, що дозволяє визначити, наскільки важливі для особистості ті чи інші цінності. PVQ забезпечує як кількісну оцінку (сумарні

бали та ранжування), так і можливість створення індивідуальних профілів цінностей.

Переваги методики:

- стандартизована та адаптована до різних культурних контекстів;
- дозволяє дослідити як домінуючі, так і менш пріоритетні цінності;
- придатна для аналізу впливу зовнішніх кризових факторів на систему цінностей.

2. Методика М. Рокича «Система цінностей» (додаток Б). Методика Рокича дозволяє визначити ієрархію цінностей особистості за двома основними рівнями: цінності якості життя (індивідуальні цінності, що відображають бажання людини у різних сферах життя) та цінності інструментальні (способи досягнення цілей, поведінкові орієнтири). Рокич розрізняє 36 цінностей, які групуються в класи: моральні, соціальні, особистісні, компетентнісні та цінності фізичного благополуччя.

Переваги методики:

- дозволяє дослідити ієрархію цінностей та взаємозв'язки між ними;
- забезпечує глибоке розуміння мотивів і пріоритетів особистості;
- дає змогу аналізувати зміну ціннісної системи під впливом зовнішніх факторів.

Обґрунтування вибору методик:

Поєднання PVQ Шварца та методики Рокича забезпечує комплексне дослідження ціннісної сфери: PVQ дозволяє оцінити універсальні цінності та їх актуальність у сучасному соціальному контексті, тоді як Рокич дає більш детальне уявлення про внутрішню ієрархію цінностей та поведінкові орієнтири. Такий підхід дозволяє зіставити індивідуальні пріоритети молоді з соціокультурними викликами воєнного часу та визначити закономірності їх трансформації.

Обрана комбінація методик забезпечує надійну та валідну основу для емпіричного вивчення ціннісних пріоритетів студентської молоді та формує

підґрунтя для подальшого кількісного й якісного аналізу результатів дослідження.

Для забезпечення валідності та надійності результатів дослідження застосування обох методик здійснювалося за суворо визначеною процедурою. Учасники отримували чіткі інструкції щодо заповнення анкет, зокрема щодо необхідності відповідати максимально чесно та спираючись на власний досвід, а не на соціально бажані відповіді. Проведення діагностики супроводжувалося психологічним супроводом, що дозволяло уникнути формального заповнення та підтримувати мотивацію учасників до саморефлексії.

Практичне застосування методик включало такі етапи:

1. Індивідуальне опитування PVQ Шварца. Кожен учасник оцінював, наскільки близькі йому запропоновані життєві ситуації. Відповіді кодувалися за бальною шкалою, що дозволяло побудувати індивідуальні профілі цінностей та визначити їх домінуючі напрями. Особлива увага приділялася виявленню тих цінностей, які змінюють свій пріоритет під впливом соціальної нестабільності та досвіду війни, зокрема безпека, доброзичливість, громадянська відповідальність.

2. Анкетування за методикою Рокича. Учасники ранжували запропоновані цінності за ступенем їх важливості в особистому житті. Це дозволяло побудувати ієрархічну структуру цінностей та проаналізувати, які групи (моральні, соціальні, особистісні, компетентнісні) мають пріоритет у сучасної молоді. Порівняння результатів Рокича з профілями PVQ Шварца надало змогу виявити як узгоджені, так і дисгармонійні тенденції у системі цінностей.

3. Комплексний аналіз результатів. Отримані дані оброблялися як кількісно (визначення середніх балів, модальних значень, ранжування), так і якісно (аналіз змісту відповідей, виділення групових тенденцій). Використання обох методик дозволило оцінити не лише індивідуальні

пріоритети, а й загальні закономірності трансформації цінностей молоді в умовах кризових ситуацій.

Завдяки поєднанню цих методик дослідження забезпечило комплексний підхід до аналізу ціннісної сфери молоді. PVQ Шварца дозволив оцінити універсальні та актуальні для молоді цінності, чутливі до соціальних та військових впливів, тоді як методика Рокича дала можливість більш глибоко зрозуміти внутрішню ієрархію та взаємозв'язок цінностей. Такий підхід забезпечив високу інформативність і надійність результатів, що стало підґрунтям для узагальнення даних у підрозділі 2.3 та формулювання практичних висновків щодо ціннісних пріоритетів сучасної української молоді.

У підрозділі обґрунтовано вибір психодіагностичних методик для дослідження ціннісних пріоритетів молоді. Використання опитувальника Ш. Шварца «Портрет цінностей» (PVQ) та методики М. Рокича дозволяє комплексно оцінити як універсальні та домінуючі цінності, так і внутрішню ієрархію життєвих орієнтирів особистості.

Поєднання цих методик забезпечує високий рівень валідності та надійності результатів, дозволяє виявити тенденції зміни ціннісної системи під впливом соціальної нестабільності та військових конфліктів, а також забезпечує можливість аналізу взаємозв'язків між цінностями та соціально-психологічними чинниками.

Таким чином, обраний комплекс методик створює надійну методологічну базу для емпіричного дослідження та формує підґрунтя для подальшого узагальнення результатів і визначення ключових тенденцій у ціннісній сфері сучасної української молоді.

2.3. Узагальнення результатів та аналіз тенденцій

Емпіричне дослідження ціннісних пріоритетів молоді проводилося на вибірці з 48 студентів Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя. Дані були зібрані за допомогою методики

Ш. Шварца «Портрет цінностей» (PVQ) та методики М. Рокича. Обробка результатів передбачала кількісний аналіз (розрахунок середніх балів, модальних значень та ранжування цінностей) і якісну інтерпретацію структурних особливостей ціннісної системи.

Аналіз результатів за методикою PVQ Шварца показав, що для кожної з десяти ціннісних орієнтацій (самоутвердження, стимуляція, гедонізм, досягнення, вплив, безпека, конформізм, традиції, доброзичливість та універсалізм) було обчислено середні бали, що дозволило виявити провідні та другорядні тенденції у структурі цінностей студентської молоді. Отримані усереднені показники дали змогу порівняти інтенсивність вираженості різних мотиваційних пріоритетів та оцінити ступінь спрямованості респондентів на особистісний розвиток, соціальні норми чи взаємодію з оточенням. Такий підхід забезпечує комплексне уявлення про специфіку ціннісного профілю вибірки та створює підґрунтя для подальшого аналізу зв'язків між ціннісними орієнтаціями та рівнем психологічної ресурсності.

Таблиця 2.1.

Середні показники вираженості ціннісних орієнтацій за методикою PVQ Шварца у вибірці студентської молоді

Цінність	Середній бал
Безпека	4,5
Доброзичливість	4,2
Універсалізм	4,0
Досягнення	3,8
Самоутвердження	3,5
Стимуляція	3,3
Гедонізм	3,1

Традиції	3,0
Конформізм	2,9
Вплив	2,7

Домінуючими цінностями є безпека, доброзичливість та універсалізм, що свідчить про прагнення молоді до стабільності, соціальної підтримки та гармонійних відносин із суспільством.

Менш пріоритетними цінностями виявилися вплив, конформізм та традиції, що може свідчити про більшу орієнтацію на індивідуальні та гуманістичні цілі, ніж на підпорядкування правилам чи прагнення до влади.

Аналіз результатів за методикою PVQ Шварца показав, що для кожної з десяти ціннісних орієнтацій (самоутвердження, стимуляція, гедонізм, досягнення, вплив, безпека, конформізм, традиції, доброзичливість та універсалізм) було обчислено середні бали, що дозволило виявити домінуючі та другорядні тенденції у структурі ціннісних пріоритетів студентської молоді. Отримані усереднені показники дали змогу порівняти інтенсивність різних мотиваційних спрямувань і визначити загальні ціннісні акценти вибірки. На основі цих результатів було сформовано узагальнену таблицю середніх значень, яка відображає характеристику профілю цінностей респондентів та забезпечує наочність подальших порівняльних інтерпретацій. Для візуалізації одержаних даних побудовано діаграму, що демонструє розподіл середніх показників зажною цінністю та дозволяє простежити їхні відмінності у графічній формі.

середнє значення/цінність

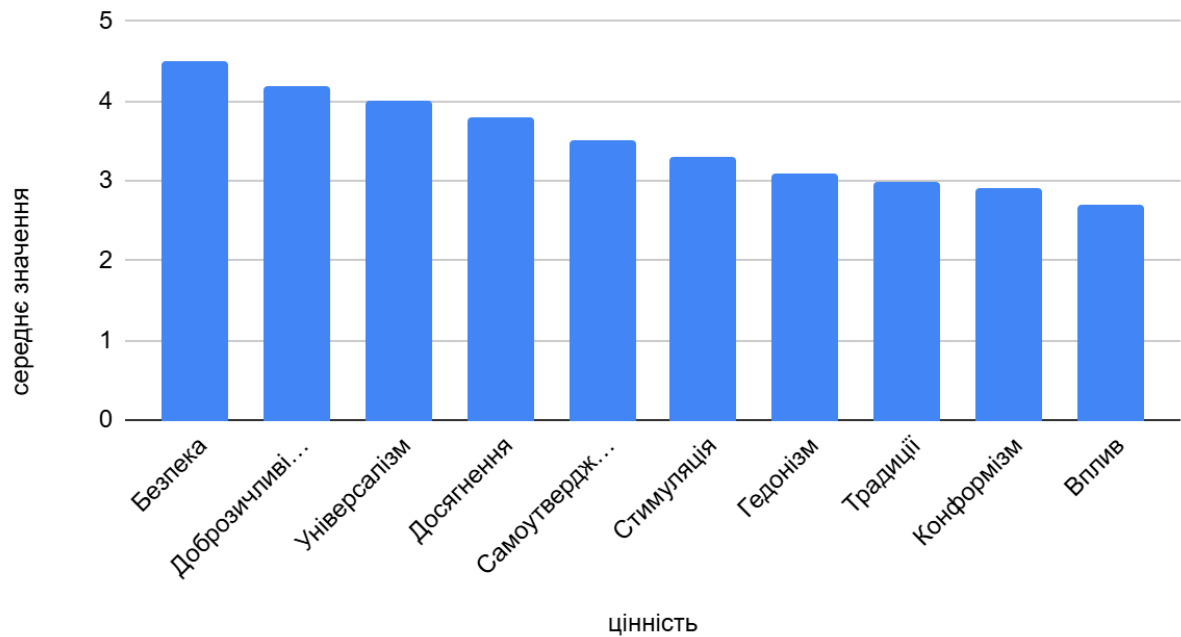

Рис. 2.1. Розподіл середніх значень ціннісних орієнтацій за шкалами PVQ Шварца

Аналіз результатів, отриманих за методикою М. Рокича, ґрунтувався на ранжуванні респондентами 36 життєвих цінностей за ступенем їхньої суб'єктивної значущості. Зазначені цінності були згруповані за змістовими блоками: моральні, соціальні, особистісні, компетентнісні та фізичні, що дало змогу систематизувати дані та виокремити домінуючі напрямки ціннісних орієнтацій молоді. Для кожної групи було розраховано середній інтегральний показник за п'ятибальною шкалою, що дозволило виявити загальну тенденцію пріоритетності різних типів цінностей у досліджуваній вибірці. Узагальнені результати подано в таблиці, що структурує середні значення за кожною із ціннісних груп і забезпечує можливість порівняльного аналізу.

Таблиця 2.2.

Середні показники вираженості ціннісних груп за методикою М. Рокича

Група цінностей	Середній бал
Моральні	4,3

Соціальні	4,1
Особистісні	3,7
Компетентнісні	3,4
Фізичні	3,0

На основі таблиці було побудовано діаграму, яка графічно показує середнє значення і дозволяє наочно простежити, які групи цінностей отримали найвищий та найнижчий пріоритет серед студентської молоді. Для більшої наочності побудовано діаграму, яка графічно ілюструє співвідношення середніх значень кожної групи цінностей. Візуалізація допомагає краще простежити різницю між домінантними та менш вираженими цінностями, а також підсилює інтерпретацію кількісних результатів.

Група цінностей

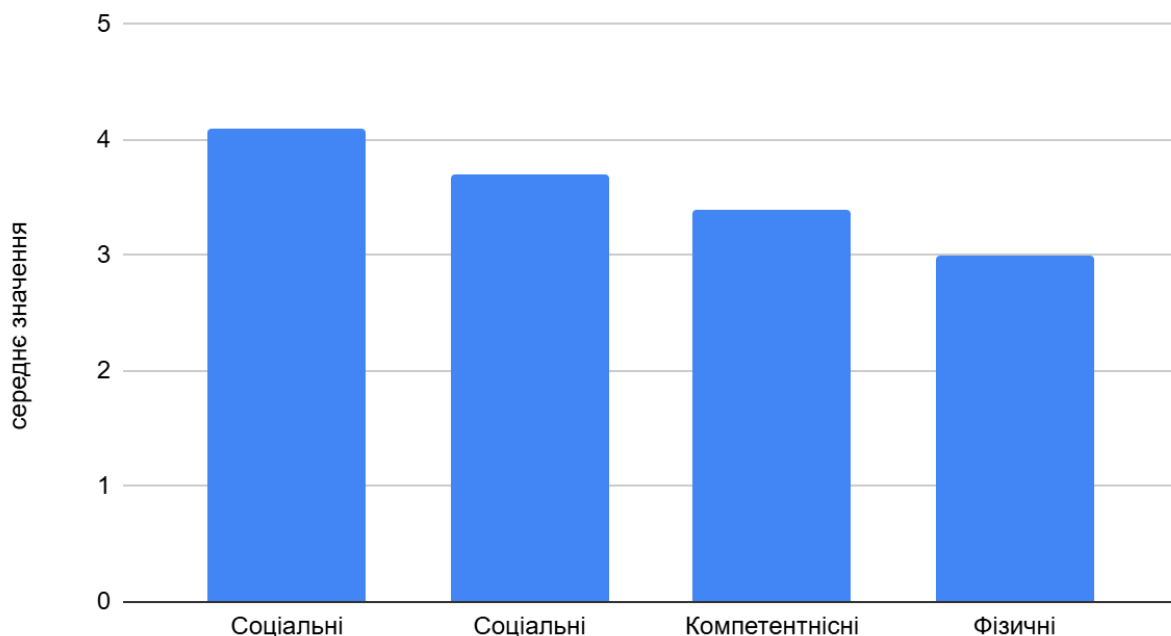

Рис. 2.2 Розподіл середніх значень ціннісних груп за результатами методики М. Рокича

Найбільш пріоритетними є моральні та соціальні цінності, що відповідає потребі молоді в підтримці соціальної стабільності та взаємодії з оточенням під час кризових умов.

Менш пріоритетними виявилися компетентнісні та фізичні цінності, що може свідчити про тимчасове зміщення уваги з досягнень і матеріального благополуччя на соціальну та моральну сферу.

Об'єднання результатів обох методик дозволяє зробити такі висновки:

1. У сучасної української молоді в умовах соціальної нестабільності та військових конфліктів зростає значимість цінностей безпеки, доброзичливості та моральних орієнтацій.

2. Ієрархія цінностей демонструє зсув пріоритетів від особистісного зростання та матеріальних до гуманістичних та соціальних цілей.

3. Профілі PVQ та Рокича узгоджуються між собою: домінуючі цінності підкреслюють прагнення молоді до стійких соціальних зв'язків, емпатії та підтримки ближніх, що може бути механізмом адаптації до кризових ситуацій.

4. Менш пріоритетні цінності, такі як влада, вплив, гедонізм, свідчать про тимчасову переорієнтацію цілей у відповідь на зовнішні виклики.

1. Столпчикова діаграма середніх балів PVQ Шварца

Проведений аналіз дозволяє виділити такі ключові тенденції у ціннісних пріоритетах сучасної української молоді:

1. Зростання значимості цінностей безпеки та стабільності — найвищі середні бали у PVQ Шварца свідчать про адаптивний механізм реагування на соціальну нестабільність.

2. Підвищення ролі моральних та соціальних цінностей — домінування доброзичливості, універсалізму та моральних орієнтацій Рокича відображає прагнення молоді підтримувати взаємодію з оточенням і допомагати іншим.

3. Тимчасова переорієнтація від особистісних до колективних цінностей — менш пріоритетні цінності впливу, влади та гедонізму

демонструють зміщення фокусу з матеріального і індивідуального на соціальне та моральне.

4. Висока узгодженість між методиками — результати PVQ Шварца і Рокича корелюють, що підтверджує надійність отриманих даних та дозволяє робити системні висновки про структуру цінностей молоді.

5. Формування адаптивної ціннісної системи — структура цінностей відображає здатність молоді адаптуватися до стресових і кризових умов, зберігаючи соціальну активність та внутрішню стабільність.

Здійснено узагальнення результатів дослідження ціннісних пріоритетів сучасної української молоді на вибірці з 48 студентів із застосуванням методик Ш. Шварца (PVQ) та М. Рокича. Аналіз середніх балів та ранжування цінностей дозволив визначити домінуючі орієнтації молоді та їх ієрархію, а також виявити закономірності трансформації ціннісної системи під впливом соціальної нестабільності та воєнних подій.

Результати PVQ Шварца показали, що серед домінуючих цінностей молоді виділяються безпека, доброзичливість та універсалізм, що відображає прагнення до стабільності, підтримки соціальних зв'язків та гармонійних взаємин у суспільстві. Методика Рокича підтвердила ці тенденції, демонструючи високі середні бали для моральних і соціальних груп цінностей. Менш пріоритетними виявилися цінності впливу, влади, конформізму та гедонізму, що свідчить про тимчасову переорієнтацію молоді від особистісних та матеріальних цілей на гуманістичні та соціальні.

Поєднання результатів обох методик дозволяє зробити висновок про високу узгодженість ціннісних орієнтацій, а також про формування адаптивної ціннісної системи, яка сприяє підтримці психологічної стійкості та активної соціальної поведінки молоді в умовах військових конфліктів.

Таким чином, проведений аналіз створює надійну основу для формулювання практичних висновків та рекомендацій щодо підтримки й розвитку ціннісної сфери студентської молоді, що буде реалізовано у третьому розділі роботи.

Висновки до розділу 2

У другому розділі було описано методологію та організацію емпіричного дослідження ціннісних пріоритетів сучасної української молоді, визначено вибірку та обґрунтовано застосування психодіагностичних методик.

Організаційні аспекти дослідження: вибірка становила 48 студентів Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, що забезпечило репрезентативність для молодіжної групи, яка перебуває на етапі активного самовизначення. Дослідження проводилося у контрольованих умовах із дотриманням етичних норм і конфіденційності даних. Етапи дослідження включали підготовчий, діагностичний, контроль якості та інтерпретації результатів, що забезпечило надійність і валідність отриманих даних.

Обґрунтування вибору методик: використання опитувальника Ш. Шварца (PVQ) і методики М. Рокича дозволило комплексно оцінити домінуючі цінності та внутрішню ієрархію ціннісних орієнтацій. Поєднання обох методик забезпечило високий рівень валідності, дозволяє виявляти закономірності змін цінностей у відповідь на соціальні та військові кризи та створює підґрунтя для системного аналізу.

Серед домінуючих цінностей молоді виділяються безпека, доброзичливість, універсалізм, а серед груп цінностей Рокича — моральні та соціальні орієнтації. Менш пріоритетними є цінності влади, впливу та гедонізму. Отримані дані свідчать про переорієнтацію молоді на соціальні та гуманістичні цінності, що є адаптивною реакцією на кризові умови.

Результати PVQ та Рокича демонструють високу узгодженість, підтверджують формування у молоді адаптивної ціннісної системи та дають змогу прогнозувати подальший розвиток її ціннісних орієнтацій в умовах соціальної нестабільності.

РОЗДІЛ 3
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДТРИМКИ ТА РОЗВИТКУ
ЦІННІСНИХ ПРІОРИТЕТІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ
ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ

3.1. Психолого-педагогічні умови формування здорових ціннісних орієнтацій молоді в умовах соціальної нестабільності

Формування ціннісних орієнтацій сучасної української молоді в умовах соціальної нестабільності та військових конфліктів є складним і багаторівневим процесом, у якому поєднуються психологічні, соціальні та педагогічні впливи. Соціальні трансформації, війна, зміна звичного способу життя та підвищена невизначеність створюють середовище, у якому молоді люди змушені переосмислювати власні життєві пріоритети, а отже –

потребують підтримки та чітко визначених умов для збереження і розвитку ціннісно-сміслової сфери. Психолого-педагогічні умови, що забезпечують ефективність цього процесу, мають системний характер і охоплюють як індивідуальний, так і соціально-груповий рівні формування особистості.

Однією з ключових умов є створення психологічно безпечного освітнього середовища, у межах якого молодь може вільно висловлювати думки, обговорювати свої переживання та отримувати емоційну підтримку. Психологічна безпека зменшує вплив стресових чинників, сприяє емоційній стабілізації та відновленню ресурсу, що необхідно для розвитку ціннісних орієнтацій. Дослідження свідчать, що в умовах небезпеки та невизначеності молоді люди частіше демонструють схильність до адаптивних форм поведінки, якщо відчують підтримку з боку освітнього та соціального оточення.

Наступною важливою умовою є формування рефлексивних здібностей, що дозволяють молоді осмислювати власні переживання, мотиви та життєві установки. Рефлексія виступає механізмом інтеграції зовнішніх впливів у структуру особистості та забезпечує здатність до внутрішнього ціннісного вибору. В освітньому процесі це може проявлятися через тренінгові заняття, групові дискусії, індивідуальні консультації, які спрямовані на розвиток самосвідомості, аналіз власного досвіду та виявлення ключових життєвих смислів.

В умовах соціальної нестабільності особливого значення набуває розвиток психологічної стійкості (резильєнтності), що є детермінантою здатності молоді протистояти травматичним подіям, адаптуватися до стресових ситуацій і зберігати ціннісну цілісність. Стресостійкість виступає фундаментом для формування таких цінностей, як відповідальність, автономність, мужність і громадянська свідомість. Педагогічні підходи, спрямовані на розвиток цієї стійкості, можуть включати навчання технік емоційної регуляції, розвиток навичок вирішення проблем та формування активної життєвої позиції.

Водночас важливою умовою є формування критичного мислення та здатності до морального вибору, що дозволяє молодим людям протистояти інформаційним маніпуляціям, пропаганді та впливу деструктивних соціальних тенденцій. У сучасних реаліях війни інформаційна сфера відіграє ключову роль у формуванні світогляду, а критичне мислення допомагає зберігати автономність ціннісних рішень та орієнтуватися у складних соціальних ситуаціях.

Значущою умовою є також підтримка соціальної взаємодії та розвиток групової згуртованості, що сприяють зміцненню таких цінностей, як альтруїзм, солідарність, взаємодопомога. Соціальна підтримка, отримана у групі однолітків, знижує рівень емоційного напруження і створює ресурс для позитивного переосмислення травматичного досвіду. Важливою є участь молоді у волонтерських та громадських ініціативах, що формують відчуття причетності та значущості власних дій.

Окрему увагу слід приділити взаємодії з родиною, яка в умовах кризи виступає базовим агентом ціннісної соціалізації. Психологічний супровід сімей, консультації та просвітницька робота сприяють формуванню стабільного емоційного фону для молодої людини, допомагають зберегти сталий розвиток ціннісної сфери, який може бути порушений внаслідок воєнного досвіду.

Психолого-педагогічні умови формування здорових ціннісних орієнтацій молоді в умовах соціальної нестабільності ґрунтуються на поєднанні психологічної підтримки, освітніх технологій, соціальних практик та розвитку внутрішніх ресурсів особистості. Їх комплексна реалізація забезпечує збереження ціннісної цілісності молоді, створює можливості для її активного включення у суспільні процеси та сприяє формуванню адаптивної, зрілої та відповідальної особистості в умовах глибоких соціальних трансформацій.

Під час воєнних дій та тривалої соціальної нестабільності важливим чинником формування ціннісних орієнтацій молоді є забезпечення доступу

до якісної психологічної та соціальної підтримки. Молоді люди, які мають можливість звернутися до фахівців – психологів, соціальних педагогів, консультантів, – значно частіше демонструють стабільну систему цінностей та нижчий рівень дезорієнтації в життєвих пріоритетах. Наявність професійної допомоги дозволяє зменшити вплив травматичного досвіду, попередити розвиток емоційного виснаження та сприяти формуванню здорової мотивації до навчання, саморозвитку та участі в суспільному житті.

Важливим елементом психолого-педагогічних умов є формування у молоді відповідальності за власні рішення. У ситуаціях невизначеності зростає значення автономності, здатності встановлювати особисті межі, самостійно визначати життєві плани та приймати рішення, які відповідають внутрішній системі цінностей. Педагоги та психологи відіграють ключову роль у розвитку цих навичок, оскільки через індивідуальне консультування, тренінгові заняття та навчальні практики вони допомагають молодим людям усвідомлювати наслідки власних виборів та розуміти їх моральну й соціальну значущість.

Суттєвою умовою є і підтримка почуття смислу та перспективи майбутнього, яке часто порушується через досвід втрат, розлуки, вимушеного переселення або зниження соціальної стабільності. Дослідження показують, що у молоді, яка зберігає відчуття майбутності, оптимізму та віри у можливість самореалізації, система ціннісних пріоритетів є більш структурованою та стійкою. Освітні заклади можуть сприяти розвитку цього ресурсу через професійну орієнтацію, підтримку особистісних та академічних успіхів, реалізацію соціальних проєктів, що створюють відчуття значущості молодої людини для суспільства.

Не менш вагомою є ціннісна просвіта та морально-етичне виховання, що передбачає цілеспрямовану роботу педагогів щодо формування в молоді уявлень про гуманізм, гідність, свободу, відповідальність і рівність. В умовах війни ці цінності набувають особливої ваги, оскільки визначають ставлення

молоді до суспільства, держави, інших людей і самої себе. Просвітницькі програми, інтерактивні лекції, круглі столи, обговорення суспільно значущих подій сприяють розвитку моральної компетентності та етичної чутливості.

Додатковим аспектом є підтримка патріотичних та громадянських цінностей, які особливо актуалізуються у період збройної агресії. Важливо, що сучасні підходи розглядають патріотизм не як ідеологічний конструкт, а як внутрішню цінність, що ґрунтується на усвідомленні власної приналежності до спільноти, готовності діяти на її благо та брати участь у суспільних процесах. Участь молоді у волонтерських ініціативах, донорських програмах, громадських акціях формує такі цінності, як солідарність, взаємодопомога, відповідальність, що посилюють цілісність особистісної структури.

Значну роль відіграє інтеграція арт, нарративних та когнітивно-поведінкових методів у психологічний супровід, оскільки ці підходи сприяють переробці травматичного досвіду та відновленню ціннісно-сислової сфери. Актуальними є техніки творчої рефлексії (створення колажів цінностей, метафоричних карт), нарративна реконструкція життєвих історій, вправи з відновлення позитивної ідентичності. Методи дозволяють молоді відновити внутрішню цілісність, переосмислити події війни та знайти нові смисли, що підтримують ціннісну структуру.

Також важливими є організаційно-педагогічні умови, які забезпечують системність і безперервність впливів. До них належать підготовка педагогів та психологів до роботи в умовах кризи, розробка програм психосоціальної підтримки, інтеграція ціннісного виховання у навчальні дисципліни та позааудиторну діяльність. Важливо, що підтримка формування цінностей має бути не епізодичною, а інтегрованою у загальну стратегію розвитку закладу освіти.

Варто наголосити, що психолого-педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій молоді мають бути гнучкими та адаптивними, оскільки потреби молодого покоління в умовах війни можуть змінюватися дуже

швидко. Ефективна робота вимагає постійного моніторингу психологічного стану молоді, оцінювання динаміки її ціннісних пріоритетів та корекції освітніх і терапевтичних підходів відповідно до актуальних викликів.

Отже, формування здорових ціннісних орієнтацій сучасної молоді в умовах соціальної нестабільності зумовлює необхідність створення спеціально організованого психолого-педагогічного середовища, яке забезпечує підтримку особистісного розвитку, зміцнення психологічної стійкості та засвоєння гуманістичних соціальних норм. Ефективність цього процесу визначається не лише змістом освітньо-виховних впливів, а й здатністю педагога та психолога забезпечити емоційну безпеку, можливість для рефлексії, діалогічної взаємодії та усвідомленого ціннісного вибору молодої людини.

Важливим чинником є інтеграція психологічних та педагогічних підходів, що дозволяє одночасно враховувати вікові особливості молоді, її потреби, соціальний контекст та індивідуальний досвід переживання нестабільності. Забезпечення умов для формування автономності, відповідальності, толерантності й критичного мислення сприяє зміцненню стійких і здорових ціннісних орієнтацій, які виступають внутрішнім ресурсом адаптації та соціального функціонування.

Таким чином, під час військових загроз і кризових викликів психолого-педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій набувають стратегічного значення, оскільки визначають здатність молоді зберігати гуманістичні установки, підтримувати соціальну згуртованість та вибудовувати життєві перспективи попри підвищений рівень невизначеності. Формування здорової системи цінностей виступає ключовою умовою розвитку відповідального громадянина, здатного до конструктивних соціальних дій та активної позиції у відновленні суспільства.

3.2. Розробка та впровадження програми розвитку ціннісних пріоритетів молоді в умовах військових конфліктів

Розробка та впровадження програми розвитку ціннісних пріоритетів молоді в умовах військових конфліктів передбачає цілеспрямований комплекс психолого-педагогічних впливів, спрямованих на підтримку внутрішньої стійкості, формування гуманістичної системи цінностей та актуалізацію особистісних ресурсів. Концептуальне підґрунтя програми ґрунтується на положеннях гуманістичної психології, теоріях соціального навчання, сучасних дослідженнях психологічної резильєнтності та ціннісно-смыслового розвитку особистості.

В основу програми покладено принципи системності, інтегративності, добровільної участі та опори на особистий досвід молодої людини. Оскільки військовий конфлікт супроводжується підвищеним рівнем тривоги, соціальною невизначеністю та руйнуванням усталених норм, важливим стає створення безпечного освітнього та психологічного простору, де молодь може осмислити власні переживання й вибудувати індивідуальну систему життєвих орієнтирів.

Програма розвитку ціннісних пріоритетів включає кілька етапів:

1. Діагностичний етап, який передбачає використання стандартизованих психодіагностичних методик (зокрема, портретного опитувальника ціннісних типів Ш. Шварца, опитувальників мотивації, рівня тривожності, показників резильєнтності). Метою етапу є визначення домінуючих цінностей, актуальних потреб і ресурсів молоді, а також виявлення можливих суперечностей між декларованими та реально діючими цінностями.

2. Психоедукаційний етап спрямований на формування у молоді знань про природу цінностей, їх функції в житті людини, механізми трансформації в кризових умовах та ризики ціннісної дезінтеграції. Психоедукаційні заняття сприяють усвідомленню соціальних і культурних чинників, що впливають на вибір молодою людиною тих чи інших життєвих пріоритетів.

3. Тренінгово-розвивальний етап, який є найбільш практичним і передбачає інтерактивні методи: групові дискусії, рефлексивні вправи,

ситуаційно-рольові моделі, роботу з життєвими сценаріями, арт-терапевтичні техніки, вправи на розвиток критичного мислення та емоційної регуляції. Його метою є формування в учасників здатності до ціннісного вибору, розвитку відповідальності, емпатії, толерантності, соціальної згуртованості й готовності до конструктивної дії.

4. Соціально-проектний етап, передбачає включення молоді в діяльність, що має суспільну спрямованість (волонтерські ініціативи, громадські проекти, участь у соціальних кампаніях). Реалізація практичних дій дозволяє закріпити сформовані цінності у реальній поведінці, підвищити суб'єктивне відчуття значущості та соціальної відповідальності.

5. Рефлексивно-оцінювальний етап включає підсумкове оцінювання змін у системі ціннісних орієнтацій, рівні психологічної стійкості та мотиваційної сфери. Рефлексивні обговорення сприяють усвідомленню особистісного зростання та визначенню подальших перспектив розвитку.

Ефективність упровадження програми забезпечується дотриманням таких принципів:

- Добровільності та безпеки — особливо важливих у роботі з молоддю, яка переживає стресові впливи війни.
- Гуманістичної спрямованості — акцент на цінності людського життя, гідності, свободи та солідарності.
- Суб'єктності та активної взаємодії — молодь виступає не пасивним об'єктом впливу, а активним учасником побудови власної ціннісної системи.
- Комплексності — поєднання освітніх, психологічних та соціальних інтервенцій.
- Культурно-історичного контексту — адаптація змісту програми до реалій сучасної України та специфіки переживання війни.

Таким чином, програма розвитку ціннісних пріоритетів молоді виступає не лише засобом корекції та підтримки, а й потужним ресурсом

формування відповідального громадянства, стійкої ідентичності та здатності до конструктивної життєвої позиції в складних соціально-історичних умовах.

Ефективність реалізації програми значною мірою залежить від адекватного добору методичних засобів, здатних забезпечити глибоку особистісну залученість молоді та створити умови для осмислення власного життєвого досвіду. У контексті військового конфлікту особливе значення набувають методи, орієнтовані на розвиток внутрішньої стійкості, рефлексії та здатності до автономного прийняття рішень. До таких методів належать групові тренінги, фасилітовані дискусії, метафоричні техніки, елементи арт-терапії, наративні підходи та моделювання життєвих ситуацій.

Важливою складовою програми є інтеграція принципів психолого-педагогічної підтримки, що спрямовані на зниження рівня тривоги та невизначеності. Учасники потребують не лише теоретичної інформації про природу цінностей, але й практичних інструментів, які допомагають робити усвідомлені вибори — особливо у ситуаціях моральних дилем, соціального тиску чи загроз зовнішнього середовища. Тому у програмі доцільно використовувати вправи, що сприяють формуванню навичок критичного аналізу інформації, розпізнавання маніпулятивних впливів, розвитку емпатії та міжособистісної толерантності.

Важливо зазначити, що формування ціннісних пріоритетів у молоді не може обмежуватися індивідуальним виміром. Процес є соціально опосередкованим і передбачає взаємодію з мікросоціальним та макросоціальним контекстами. Тому програма передбачає активне залучення освітніх закладів, молодіжних організацій, волонтерських рухів, а також створення партнерств між різними соціальними інституціями. Такий міждисциплінарний підхід дозволяє розширити можливості розвитку цінностей, що лежать в основі громадянської відповідальності, солідарності та соціальної згуртованості.

Окрім освітніх і тренінгових форматів, важливо забезпечити можливість практичного втілення ціннісних орієнтацій у реальній діяльності.

Це сприяє переходу від декларативного рівня до поведінкового. Дослідження показують, що саме активна соціальна участь підвищує стійкість ціннісних структур, робить їх більш інтегрованими та здатними витримувати зовнішні кризи. Тому програма включає елементи соціального проектування, в яких молодь може проявити ініціативу в допомозі громаді, волонтерських заходах, інформаційних кампаніях чи творчих соціокультурних проєктах.

Особливої уваги потребує питання емоційно-психологічного супроводу в процесі реалізації програми. Учасники можуть переживати підвищений рівень емоційної нестабільності, пов'язаної з досвідом війни, втратою безпеки чи значущих інших. Тому важливим елементом програми є можливість отримати індивідуальну консультацію, психологічне консультування або короткотривалу підтримку у складних ситуаціях і сприяє стабілізації емоційного стану молоді та створенню сприятливих умов для більш ефективного засвоєння ціннісних змістів.

Також значущим є включення цифрових інструментів у реалізацію програми. Онлайн-платформи, інтерактивні модулі, віртуальні тренінги та цифровий щоденник рефлексії дозволяють підвищити доступність програми для молоді, яка з різних причин може бути переміщеною, мобільною або проживати в зонах, де традиційні офлайнові форми взаємодії обмежені. Це забезпечує гнучкість та адаптивність програми до воєнної реальності.

Окремим напрямом є оцінювання результатів. Ефективність програми має визначатися як за кількісними показниками (зміна пріоритетності окремих цінностей, рівня тривожності, когнітивної диференційованості), так і за якісними (рефлексивні описи, поведінкові прояви цінностей, участь у соціально значущих ініціативах). Комбіноване оцінювання дозволяє отримати цілісне уявлення про динаміку ціннісного розвитку та визначити подальші напрямки корекційно-розвивальної роботи.

Розширена структура програми розвитку ціннісних пріоритетів молоді в умовах військових конфліктів

Модуль 1. Самопізнання та усвідомлення власної системи цінностей.

Мета сформувати базове розуміння власних цінностей, їх ієрархії, джерел походження та впливу на життєву поведінку.

Зміст і види діяльності:

- Діагностика індивідуальної структури цінностей (PVQ Шварца, методика Дембо-Рубінштейн, техніка «Ціннісні кола»).
- Вправа «Моє життєве дерево»: аналіз власних життєвих досягнень, планів і ресурсів.
- Метафоричні карти «Цінності»: визначення значущих життєвих напрямів.
- Робота з автонімами (самоопис): хто я, ким хочу бути, якими принципами керуюся.
- Рефлексивний міні-есе «Цінності, які формують мене».

Очікувані результати:

- Усвідомлена модель власних ціннісних орієнтацій.
- Підвищення рівня саморефлексії та внутрішньої узгодженості.

Модуль 2. Вплив війни на цінності, життєві рішення та майбутнє.

Мета дослідити, як екстремальні події, втрати та тривожність змінюють сприйняття життєвих пріоритетів, соціальних ролей і уявлення про майбутнє.

Зміст і види діяльності:

- Обговорення змін у сприйнятті майбутнього («майбутнє до війни — майбутнє зараз»).
- Практика «Лінія часу»: реконструкція життєвих планів і визначення точок змін.
- Робота з темою втрат (матеріальних, соціальних, емоційних).
- Групова дискусія «Моральні дилеми війни»: вибір між обов'язком, безпекою та моральністю.
- Метод критичного інциденту: аналіз емоційно важких ситуацій, пов'язаних із війною.

- Вправа «Місце безпеки»: відновлення почуття внутрішнього стабільного простору.

Очікувані результати:

- Зниження емоційної напруги через безпечне проговорювання досвіду.
- Формування реалістичного й адаптивного бачення майбутнього.
- Усвідомлення впливу війни на структурні зміни в цінностях.

Модуль 3. Психологічна стійкість, ресурсність і саморегуляція молоді.

Мета: розвиток здатності протистояти стресу, адаптуватися до нестабільності та зберігати ціннісну цілісність у складних обставинах.

Зміст і види діяльності:

- Тренінг розвитку резильєнтності (за моделями А. Мастен, Д. Саймонса, Ф. Уолша).
- Дихальні техніки та вправи на відновлення тілесної рівноваги.
- Вправа «Мій ресурсний список»: формування банку внутрішніх і зовнішніх ресурсів.
- Техніки майндфулнес («заземлення», концентрація уваги, усвідомленість емоцій).
- Ведення «Щоденника стійкості»: відстеження особистої динаміки.
- Психоедукація щодо стресових реакцій і навичок емоційної регуляції.

Очікувані результати:

- Підвищення внутрішньої стресостійкості.
- Формування навичок саморегуляції.
- Розуміння власних ресурсів і вміння їх мобілізувати.

Модуль 4. Соціальні цінності, взаємодія та культура підтримки.

Мета: сформувані соціальні цінності (солідарність, взаємодопомога, довіра, толерантність) як основи суспільної стійкості та колективної безпеки.

Зміст і види діяльності:

- Кооперативні ігри на взаємодію та довіру.
- Тренінги розвитку емпатії («Погляд іншого», «Зміна ролей»).

- Аналіз реальних історій волонтерства та взаємопідтримки під час війни.
- Практика «Мій вклад»: визначення особистих способів підтримки спільноти.
- Комунікативні вправи: активне слухання, конструктивний діалог, ненасильницька комунікація (NVC).
- Групові проєкти, спрямовані на допомогу іншим (наприклад, соціальні ініціативи).

Очікувані результати:

- Розвиток соціальної відповідальності.
- Формування культури підтримки в молодіжному середовищі.
- Зміцнення почуття спільноти та довіри.

Модуль 5. Формування громадянської позиції та соціальної активності.

Мета: спонукати молодь до усвідомленої громадянської участі, відповідальності за майбутнє суспільства та розвитку демократичних цінностей.

Зміст і види діяльності:

- Психоедукаційний блок про громадянську відповідальність та права людини.
- Вивчення прикладів громадської активності під час війни (волонтери, медики, освітяни, військові, інфлюенсери).
- Вправа «Мій соціальний проєкт»: розробка індивідуальної або групової ініціативи.
- Дискусія «Роль молоді у післявоєнній відбудові України».
- Тренінги лідерства та командотворення.
- Навчання навичкам участі в громадських ініціативах (комунікація, планування, медіаграмотність).

Очікувані результати:

- Формування проактивної позиції.

- Усвідомлення власної ролі у суспільних процесах.
- Поява конкретних соціальних ініціатив.

Таким чином, розробка та впровадження програми розвитку ціннісних пріоритетів молоді в умовах військових конфліктів є комплексним процесом, що поєднує діагностичні, психоедукаційні, тренінгово-розвивальні та соціально-проектні компоненти. Запропонована структура, яка включає п'ять тематичних модулів, забезпечує цілісний підхід до формування ціннісної сфери молоді особистості, сприяючи її внутрішній стабілізації, особистісному зростанню та зміцненню соціальної відповідальності.

Кожен модуль програми відповідає окремим аспектам ціннісного розвитку: від базового самопізнання і переосмислення власних життєвих орієнтирів до розвитку психологічної стійкості, формування соціальних цінностей та громадянської активності. Така послідовність дозволяє молоді не лише усвідомити зміни, спричинені умовами війни, але й навчитися конструктивно інтегрувати ці зміни у власне життєве проектування.

Програма передбачає активні методи роботи, які стимулюють учасників до рефлексії, прийняття самостійних рішень, налагодження взаємодії та практичного втілення набутих цінностей у соціально значущій діяльності. Здійснення заходів у безпечному, підтримувальному середовищі сприяє зниженню впливу дистресових чинників та формуванню в молоді здатності зберігати ціннісну цілісність навіть за умов соціальної нестабільності.

Отже, впровадження такої програми може виступати ефективним інструментом психологічної підтримки, сприяти підвищенню рівня резильєнтності та формувати у молоді стійкі гуманістичні та громадянські орієнтації, що є важливими для відновлення та розвитку українського суспільства у післявоєнний період.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було представлено та обґрунтовано комплексну психопросвітницьку програму, спрямовану на розвиток життєвих цінностей та психологічної стійкості молоді в умовах суспільної нестабільності та наслідків воєнних подій. Розроблена програма охоплює п'ять ключових модулів, які забезпечують поетапне формування ціннісної орієнтації, розвиток навичок саморегуляції та резильєнтності, а також стимулюють усвідомлену громадянську позицію студентської молоді.

Аналіз змісту модулів підтверджує, що поєднання особистісно орієнтованих технік (самопізнання, робота з пріоритетами, переосмислення досвіду) з тренінговими та груповими формами (кооперативні вправи, обговорення, робота з моральними дилемами) сприяє комплексному впливу на формування сталих життєвих орієнтирів. Особливу роль відіграють методи розвитку психологічної стійкості — техніки саморегуляції, вправи на відновлення ресурсу та тренінги резильєнтності, які допомагають молоді адаптуватися до умов тривалої невизначеності.

Запропонована структура програми дозволяє гармонійно інтегрувати індивідуальну, групову та суспільно спрямовану роботу, що забезпечує цілісне формування ціннісних установок. Завершальний модуль, присвячений формуванню громадянської позиції, підсилює мотивацію студентів до відповідальної соціальної поведінки, включення в волонтерську та громадську діяльність.

Таким чином, психопросвітницька програма є ефективним інструментом підтримки молоді та створює підґрунтя для розвитку стійкої, усвідомленої, соціально активної особистості, здатної адаптуватися до викликів сучасності й робити виважені життєві вибори.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження було присвячене аналізу ціннісних пріоритетів сучасної української молоді в умовах соціальної нестабільності та військових конфліктів. На підставі теоретичного аналізу, емпіричного дослідження та розробки практичних рекомендацій були сформульовані ключові висновки, що охоплюють особливості структури цінностей молоді, закономірності їх трансформації та умови, які сприяють формуванню здорових ціннісних орієнтацій.

Перш за все, теоретичний аналіз сутності цінностей засвідчив, що вони є фундаментальними орієнтирами поведінки та внутрішніх мотивів

особистості. Цінності виконують регулятивну, мотиваційну, інтегративну та адаптивну функції, організовуючи поведінку, визначаючи прагнення й цілі та забезпечуючи стійкість особистості у кризових ситуаціях. Особливо значущими в умовах соціальної нестабільності та воєнних конфліктів виявляються цінності, що забезпечують відчуття безпеки, підтримку соціальних зв'язків та моральну орієнтацію.

Дослідження структури ціннісних пріоритетів показало, що комплексний підхід із застосуванням моделей Ш. Шварца та М. Рокича дозволяє оцінити як універсальні цінності, так і внутрішню ієрархію життєвих орієнтацій. Використання обох методик дає змогу виділити домінуючі та другорядні цінності, а також простежити їх трансформації під впливом соціальних і кризових факторів. Теоретичний аналіз свідчить про наявність адаптивних механізмів, які забезпечують стабільність ціннісної системи та її готовність до змін у відповідь на зовнішні виклики.

Умови соціальної нестабільності та військових конфліктів впливають на структуру цінностей, зумовлюючи підвищення значимості безпеки, моральних та соціальних орієнтацій. Менш пріоритетними стають цінності влади, впливу та гедонізму, що свідчить про тимчасову переорієнтацію молоді від індивідуалістичних і матеріальних цілей до гуманістичних і колективних. Така динаміка виступає адаптивною реакцією особистості на стресові фактори та сприяє формуванню психологічної стійкості.

Емпіричне дослідження на вибірці з 48 студентів засвідчило високий рівень узгодженості результатів між методиками Шварца та Рокича. За PVQ домінуючими цінностями стали безпека, доброзичливість та універсалізм, що відображає прагнення молоді до стабільності, гармонійних соціальних взаємодій і підтримки оточення. Методика Рокича підтвердила пріоритет моральних і соціальних цінностей та показала нижчий рівень значущості компетентнісних і фізичних цінностей. Менш пріоритетними виявилися цінності влади, впливу та гедонізму.

Аналіз даних свідчить про формування адаптивної ціннісної системи молоді, яка здатна зберігати внутрішню стабільність, підтримувати соціальні контакти та ефективно адаптуватися до зовнішніх кризових обставин. Висока узгодженість між методиками підтверджує достовірність отриманих даних і дає змогу робити системні висновки щодо тенденцій розвитку ціннісних орієнтацій.

Практичний аспект дослідження полягає у визначенні умов формування здорових ціннісних орієнтацій. Ефективним є створення безпечного та підтримуючого середовища у вищих навчальних закладах, інтеграція програм розвитку моральних, соціальних та громадянських цінностей у навчальний процес, проведення тренінгів психологічної стійкості та саморегуляції, а також стимулювання дискусій про моральні дилеми та громадську активність.

Розроблена програма розвитку ціннісних пріоритетів включає п'ять модулів: модуль самопізнання та власних життєвих цінностей, модуль аналізу впливу війни на життєві рішення, модуль розвитку психологічної стійкості та ресурсів молоді, модуль формування соціальних цінностей та взаємодії, модуль розвитку громадянської позиції та планування власних ініціатив. Кожен модуль передбачає практичні справи, дискусії та тренінги, спрямовані на зміцнення адаптивної та соціально відповідальної ціннісної системи молоді.

Таким чином, проведене дослідження підтвердило, що сучасна українська молодь формує ціннісну систему, здатну до адаптації в умовах соціальної нестабільності та військових конфліктів. Домінують цінності безпеки, гуманізму та соціальної взаємодії, що забезпечує психологічну стійкість, соціальну відповідальність та готовність до активної громадської діяльності. Практичні рекомендації та запропонована програма можуть бути використані у навчальних закладах, громадських організаціях та психологічних центрах для підтримки та розвитку ціннісної сфери молоді.

Загалом робота довела, що формування здорових ціннісних орієнтацій є ключовим чинником адаптації молоді до кризових умов, а емпірично обґрунтовані методики та програми можуть ефективно сприяти розвитку моральної, соціальної та громадянської компетентності молодих людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балабанова Л., Перелигіна Л. Технології відновлення соціально-психологічних ресурсів життєздатності особистості, яка переживає наслідки травматичних подій. *Актуальні дослідження в сучасній вітчизняній екстремальній та кризовій психології: монографія*. Т. 2. Харків, 2022. С. 110-126.
2. Биби́к Д. Д. Ціннісні орієнтири для молоді у побудові успішного майбутнього. Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання

- НАПН України. Івано-Франківськ: НАІР, 2022. С. 13-16.
3. Бех І. Особистість на шляху до духовних цінностей. Київ Чернівці: Букрек, 2018, 296 с.
 4. Вербицька Х.І., Волошина В.В. Методи ідентифікації та підтримки категорії вразливих студентів. *Академічні візії. Освіта, педагогіка*. 2024. Вип. 27. С. 1-8.
 5. Власова-Чмерук О.М. Психологічна ресурсність студентської молоді в умовах війни. *Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій: збірник наукових праць* а заг. ред. Л.В. Помиткіної, О.П.Хохліної, Л.С. Яковицької. Київ : МВЦ «Медінформ», 2023. С. 36-39.
 6. Галян І., Галян О. Психологія смисложиттєвих переживань сучасної студентської молоді. *Psychological journal*. 2018. Т. 4. № 8 (18). С. 38-57.
 7. Гречановська О. В., Мегем О. М., Потапюк Л. М. Вплив соціальних мереж на психологічний стан та самооцінку української молоді. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. 2023. № 4. С. 60–66.
 8. Галян І. Міжкультурні цінності в структурі особистості старшокласників та умови їх розвитку. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Психологічні науки : збірник наукових праць. 2018. № 1 (19), квітень. Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2018. С. 23-29.
 9. Доцевич Т. І. Психологічна ресурсність студентів: виклики та можливості в умовах війни.. *Перспективи та інновації науки*. № 9 (43) 2024
 10. Експеримент «Вивчена безпорадність» Мартіна Селігмана: важливе відкриття в психології. Український психологічний хаб. Психологічна енциклопедія. 2024. URL: [https:// www.psykholoh.com/post](https://www.psykholoh.com/post)
 - 11.Заредінова Е. Р. Формування соціокультурних цінностей студентів в

- освітньому середовищі закладу вищої освіти: теорія і методика. Монографія. Київ: Видавничий Дім „Слово”, 2020. 372 с.
12. Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах: *матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23 листопада 2023 р.)*. Івано-Франківськ: «НАІР», 2023. 296 с.
13. Каретна О. О. Вплив цифрових технологій на молодь. *Трансформація українського суспільства в цифрову еру : матеріали Всеукраїнського круглого столу (м. Одеса, 25 березня 2022 р.) / відп. ред. Ю. І. Шмаленко ; каф-ра соціології НУ "ОЮА". Одеса, 2022. С. 8-11.*
14. Карпець Т.О. Психологічний аналіз життєвих цінностей сучасної молоді в умовах війни : кваліф. робота магістра зі спеціальності 053 «Психологія» Т.О. Карпець. Полтава : Нац. ун-т ім. Юрія Кондратюка, 2024. 85 с.
15. Кузікова С., Зливков В., Лукомська С., Щербак Т., Котух О. Психологічний супровід особистості в умовах війни: навч. посібник. Київ.-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2024. 260 с. URL: <https://emed.library.gov.ua/wp-content/uploads/tainacan-items/8476/110552/Psykholohichnyy-suprovid-osobystosti-v-umovakh-viyny.pdf>
16. Лучанінова О. П. Патріотизм в умовах воєнного стану: духовне становлення студентів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2022. № 2(104). С. 64-72.
17. Ляц О. Емоційний інтелект як засіб розвитку резильєнтності особистості. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. Вип. 74(4). С. 79–86.
18. Мирончак К. Стратегія відновлення само ефективності особистості при переживанні втрати. *Соціальна психологія особистості*. 2018. Вип. 4. С. 63–70.
19. Михайлишин У. Методи психічної саморегуляції особистості. *Психологічні науки*. 2022. Вип. 1. С. 548–549.

20. Москалець В. П. Психологія особистості : підручник, 3-тє вид., перероб., доповн. Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. 364 с.
21. Подоляничук Д. С. Ціннісні орієнтації студентської молоді як предмет соціально-психологічного дослідження. *Габітус. Соціальна психологія*. 2020. Випуск 19. С. 253-270.
22. Психологія російсько-української війни: внутрішній погляд : матеріали Всеукраїнського круглого столу (7 квітня 2022 року) / за наук. ред. М. Слюсаревського, С. Чуніхіної; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології, Асоціація політичних психологів України. Київ : Талком, 2022. 52 с.
23. П'янківська Л. Особливості прояву резильєнтності у студентів в умовах воєнного часу. *Перспективи та інновації науки*. 2023. Вип. 10. С. 623–633.
24. Регіональні особливості ідентифікації молоді у воєнний час і державна освітня політика [Електронний ресурс] : практичний посібник за наук. ред. І. Остапенко ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2024. 167 с.
25. Руденко О.В., Гонтар Ю.В. Структура резилієнсу у контексті розвитку резильєнтності особистості. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. 2022. Том 33 (72). № 2. С. 73-78.
26. Сопівник І., Мацола В. Моніторинг ціннісних орієнтацій сучасної молоді. *Освітній простір України*. Вип. №16. 2019. С. 181-186.
27. Соціокультурні та політичні пріоритети української нації в умовах глобалізації : монографія Т. В. Гончарук-Чолач та ін.; за ред. проф. О. М. Рудакевича. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 338 с.
28. Сердюк Л., Купреєва О., Отенко С. Салютогенетичні основи життєстійкості особистості. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*. 2022. № 1(15). С. 56-60. URL: [https://doi.org/10.17721/BSP.2022.1\(15\).9](https://doi.org/10.17721/BSP.2022.1(15).9)

29. Сургунд Н., Козенко О. Особливості резильєнтності у студентів: теоретичне дослідження. *Науковий журнал «Психологічні травелогоги»*, 2023, № 4 С. 189-199. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/698dcd2c-921b-41cb-82c9-4794ada80dbc/content>
30. Суспільні цінності та пріоритети в умовах війни. URL: https://www.citizen.in.ua/photos/topic/f/20230315_102423_1.5.pdf
31. Туранова А. Вплив соціальних мереж на ціннісні орієнтації студентів : кваліфікаційна робота магістра : 053 Психологія А. Туранова; Хмельниц. нац. ун-т. Хмельницький, 2023. 77с.
32. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самопомоги в умовах тривалої травматизації : монографія Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 160 с.
33. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с. URL: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/maket-vijna...2022dlya-tipografiivse.pdf>
34. Формування стресотійкості студентів в умовах війни URL: <http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua>
35. Харко О. С. Практичні рекомендації дотримання психологічних умов формування стресотійкості студентів ЗВО в навчальному процесі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія» : науковий журнал*. Острог : Вид-во НаУОА, січень 2022. № 14. С. 46-56.
36. Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід: збірник тез II Міжнародної науково-практичної конференції, 18-19 червня 2020 року, м. Тернопіль. ТНПУ ім. В. Гнатюка. Ред. кол.: Морська Н. Л., Поперечна Г. А., Литвин Л. М.

- Тернопіль: Вектор, 2020. 130 с.
- 37.Череповська Н. І. Патріотизм молоді інформаційної доби: інноваційні засоби. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної розвитку : навчально-методичний посібник. Кропивницький : Імекс-ЛТД , 2023. 154 с.
 - 38.Шахова О. Г. Соціальна психологія особистості: навчальний посібник. Харків : «Контраст», 2019. 116 с.
 - 39.Abualrub, I. & Stensaker, B. (2017). How are universities responding to demands for improved learning environments? *Journal of Further and Higher Education*. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/0309877X.2017.1311991>.
 - 40.Antoci D. Value orientation from a structural perspective. *Educație–Poitică–Societate. Materialele Congresului Științific Internațional Polono-Moldo- Român*. Vol. III, nr. 1. Chișinău: S.n. Tipogr. UST, 2019. P. 10-18.
 - 41.Damerji, H.; Salimi, A. (2021). Mediating effect of use perceptions on technology readiness and adoption of artificial intelligence in accounting. *Account. Educ*, 30, 107–130.
 - 42.Dembo, R.S., Huntington, N., Mitra, M., Rudolph, A.E., Lachman, M.E., & Mailick, M.R. (2022). Social network typology and health among parents of children with developmental disabilities: Results from a national study of midlife adults. *Social Science & Medicine*, 292. URL: <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.114623>
 - 43.Dhir, A., Talwar, S., Kaur, P., Budhiraja, S., & Islam, N. (2021). The dark side of social media: Stalking, online self-disclosure and problematic sleep. *International Journal of Consumer Studies*, 45 (4) 1376-1377. URL: <https://doi.org/10.1111/ijcs.12659>
 - 44.Evans M.A., Hare A.L., Mikami A.Y. Adolescent Peer Relationships and Behavior Problems Predict Young Adults' Communication on Social Networking Websites. *Developmental Psychology*. 2020.Vol. 46 (1). P. 46–56.

- 45.Lappo, V. (2015). Spiritual and Value Self-determination of Student's Personality in Educational Space of High School. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, 55, pp. 10–13.
- 46.Mosteanu, N., Faccia, A. (2020). Digital Systems and New Challenges of Financial Management–FinTech, XBRL, Blockchain and Cryptocurrencies. *Qual. Access Success 2020*, 21, 159–166.
- 47.Savelchuk I., Bybyk D., Zhytynska M., Ivzhenko I., Mikheiva O., KunutsiaT. Trends in the Development of Social Work: Postmodern Ideas and Prospects. *Postmodern Openings*. 2021. № 12 (3 Sup 1). P. 143-154. <https://doi.org/10.18662/po/12.3Sup1/356>
- 48.Sindhvani, A. & Kumar, R. (2013). Values in Higher Education: Need and Importance. *Educationia Confab*, (Vol. 2), 2, 9–14.
- 49.Skulovatova O., Verbytska L. Psychological analysis of the features of the audience. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. Budapest. 2018. P. 77-81.
- 50.Subramanian K. R. Influence of Social Media in Interpersonal Communication. *International journal of scientific progress and research IJSPR*. 2017. V. 38. Iss. 109. P. 70-75.
- 51.Valsiner, J., Branco, A. U. (2012). *Cultural Psychology of Human Values. Advances in Cultural Psychology*. Information Age Publishing Inc.

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика Ш. Шварца РВО «Портрет цінностей»

(адаптація Семків І.)

Методика спрямована для дослідження динаміки зміни цінностей груп (культур) у зв'язку зі змінами в суспільстві, життєвими проблемами.

Інструкція:

Нижче наведено описи деяких людей. Прочитайте уважно і подумайте, наскільки текст відповідає Вам. Якщо опис стосується Вас, то позначте у комірці відповідь.

1.	Для нього важливо вигадувати щось нове бути творчим. Він любить все робити оригінально.
2.	Для нього важливо бути багатим. Він хоче мати багато грошей і дорогих речей.
3.	Для нього важливо, щоб усіх людей у світі вважали рівними. Вважає, що кожен повинен мати рівні шанси у житті.
4.	Для нього важливо показати свої здібності. Він хоче, щоб люди захоплювались тим, що він робить.
5.	Для нього важливо жити у безпечному середовищі. Він уникає всього, що може загрожувати втраті безпеки.
6.	Він вважає, що важливо робити багато цікавих речей житті. Він завжди намагається спробувати щось нове.
7.	Він вважає, що люди повинні робити те, що їм говорять. Переконаний, що люди повинні дотримуватися правил завжди, навіть тоді, коли ніхто не бачить.
8.	Для нього важливо вислухати думки людей, які відрізняються від нього. Навіть якщо він з ними не погоджується, він все ж хоче їх зрозуміти
9.	Він вважає, що не варто просити більше, ніж вже маєш. Він переконаний, що люди повинні бути задоволені з того, що у них вже є.
10.	Він шукає будь-яку нагоду, щоб розважитись. Для нього важливо робити те, що приносить йому задоволення.
11.	Йому подобається самостійно вирішувати, що робити. Для нього важливо бути вільним у плануванні та у виборі своєї діяльності.
12.	Для нього важливо дбати про близьких людей. Він намагається дбати про їхнє добро.
13.	Для нього важливо бути успішним. Він любить вражати інших.
14.	Для нього важлива безпека його країни. Він вважає, що держава повинна бути на сторожі внутрішньої та зовнішньої загрози

15.	Він любить ризикувати, завжди шукає пригод.
16.	Для нього важливо поводити себе правильно. Він намагається уникати вчинків які для інших здаються помилковими.
17.	Йому подобається бути керівником і вказувати іншим, що вони повинні робити. Він хоче, щоб люди робили те, що він каже.
18.	Для нього важливо бути вірним своїм друзям. Він хоче присвятити себе близьким людям.
19.	Він щиро вірить у те, що люди повинні піклуватись про природу. Для нього важливо доглядати за навколишнім середовищем.
20.	Для нього важливо бути релігійним. Він старається дотримуватися своїх релігійних переконань.
21.	Для нього важливою є чистота та порядок. Він зовсім не любить, коли серед речей безлад.
22.	Він вважає, що важливо цікавитися багатьма речами. Він цікавий і старається все зрозуміти.
23.	Він переконаний, що всі народи у світі повинні жити в гармонії. Поширення ідеї миру між усіма людьми для нього є важливим.
24.	Він вважає, що бути амбітним - це важливо. Він намагається показати, наскільки він здібний.
25.	Він вважає, що все треба робити традиційними способами. Для нього важливо дотримуватися звичаїв, яких його навчили.
26.	Для нього важливо насолоджуватись життям та отримувати задоволення. Він любить себе розважати.
27.	Для нього важливо відповідати потребам інших людей. Він намагається підтримати тих, кого знає.
28.	Він переконаний, що завжди повинен виявляти повагу до батьків та старших людей. Для нього важливо бути слухняним.
29.	Він хоче, щоб зі всіма були справедливими, навіть із тим, кого він не знає. Для нього важливо захищати слабких у суспільстві.
30.	Він любить сюрпризи. Для нього важливо, щоб його життя було цікавим.
31.	Він боїться захворіти. Бути здоровим - дуже важливо для нього.

32.	Бути попереду у житті дуже важливо для нього. Він все намагається робити краще ніж інші.
33.	Для нього важливо прощати людей, які його образили. Він намагається побачити хороші сторони в людях і не ображатися.
34.	Для нього важливо бути незалежним. Він любить покладатися на себе.
35.	Для нього важливо, щоб його країна мала стабільний уряд. Він турбується про забезпечення соціального порядку.
36.	Для нього важливо весь час бути ввічливим з іншими людьми. Він намагається ніколи не дратувати та не турбувати інших.
37.	Він дуже хоче насолоджуватись життям. Гарне проведення часу є дуже важливим для нього.
38.	Для нього важливо бути скромним. Він намагається не привертати до себе увагу.
39.	Він завжди хоче бути тим, хто приймає рішення. Він любить бути лідером.
40.	Для нього важливо пристосуватися до природи. Він вважає, що люди не повинні змінювати природу.

Облік балів здійснюється за схемою

Дуже подібна	Така як я	Майже така як я	Трішки така як я	Не така як я	Зовсім не така як я
6	5	4	3	2	1

Додаток Б

Методика "Ціннісні орієнтації"

Розроблена Мілтоном Рокичем як тест особистості, спрямований на вивчення ціннісно-мотиваційної сфери людини. Система ціннісних орієнтацій визначає змістовну сторону спрямованості особистості і складає основу її відносин до навколишнього світу, до інших людей, до себе самої,

основу світогляду і ядро мотивації життєвої активності, основу життєвої концепції і "філософії життя".

Методика

Обстеження краще проводити індивідуально, але можливо і групове тестування.

Респонденту пред'явлені два списки цінностей (по 18 у кожному), або на аркушах паперу в алфавітному порядку, або на картках. У списках випробуваний присвоює кожній цінності ранговий номер, а картки розкладає по порядку значущості. Остання форма подачі матеріалу дає більш надійні результати.

Спочатку пред'являється набір термінальних, а потім набір інструментальних цінностей.

Інструкція до тесту

"Зараз Вам буде представлений набір з 18 карток з позначенням цінностей. Ваше завдання - розкласти їх по порядку значимості для Вас як принципів, якими Ви керуєтеся у Вашому житті.

Уважно ознайомтеся з таблицею і, вибравши ту цінність, яка для Вас найбільш значима, помістіть її на перше місце. Потім виберіть другу за значимістю цінність і помістіть її слідом за першою. Потім виконайте те ж з усіма рештою цінностями. Найменш важлива залишиться останньою і займе 18 місце.

Розробіть не поспішаючи, вдумливо. Кінцевий результат повинен відбивати Вашу справжню позицію".

Тестовий матеріал

Список інструментальних і термінальних цінностей Мілтона Рокіча

Термінальні цінності

Інструментальні цінності

	Активна діяльність життя		Акуратність
	Життєва мудрість		Вихованість
	Здоров'я		Високі вимоги
	Цікава робота		Життєрадісність

	Краса природи і мистецтва		Старанність
	Любов		Незалежність
	Матеріально забезпечене життя		Робота над недоліками
	Щира дружба		Освіта
	Суспільне покликання		Відповідальність
	Пізнання		Раціоналізм
	Продуктивне життя		Самоконтроль
	Розвиток		Сміливість
	Розваги		Тверда воля
	Свобода		Терпимість
	Щасливе сімейне життя		Широта поглядів
	Щастя інших		Чесність
	Творчість		Ефективність у справах
	Впевненість		Чуйність

Інтерпретація результатів тесту

Аналізуючи ієрархію цінностей, слід звернути увагу на їх угруповання випробуваним у змістовні блоки по різних підставах. Так, наприклад, виділяються "конкретні" і "абстрактні" цінності, цінності професійної самореалізації й особистого життя і т. д. Інструментальні цінності можуть групуватися в етичні цінності, цінності спілкування, цінності справи; індивідуалістичні і конформістські цінності, альтруїстичні цінності; цінності самоствердження і цінності прийняття інших і т. д. Це далеко не всі можливості суб'єктивного структурування системи ціннісних орієнтацій. Психолог повинен спробувати вловити індивідуальну закономірність.

Якщо не вдається виявити жодної закономірності, можна припустити несформованість у респондента системи цінностей або навіть нещирість відповідей.